

บทที่ ๔

วิเคราะห์เปรียบเทียบอาบัติสังฆาทิเสสภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

สังฆาทิเสสเป็นชื่อของอาบัติที่ยังมีความแก้ไขได้ แม้กระทั่งภิกษุและภิกษุณีเมื่อล่วงละเมิดต้องปฏิบัติไปตามขั้นตอนของพระวินัยบัญญัติเพื่อออกจากอาบัตินั้น แต่การประพฤตินั้นเพื่อออกจากอาบัติสังฆาทิเสสอาจมีรายละเอียดและขั้นตอนบางส่วนมีความแตกต่างกัน แต่เมื่อกล่าวโดยเป้าหมายแล้วเพื่อออกจากอาบัติสังฆาทิเสสกลับคืนสู่ความบริสุทธิ์เช่นเดียวกัน

๔.๑ เปรียบเทียบอาบัติสังฆาทิเสสภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีสงฆ์

สังฆาทิเสสฝ่ายภิกษุตามหลักฐานท่านกล่าวไว้มีทั้งหมด ๑๓ สิกขาบท และในแต่ละสิกขาบทมีการบัญญัติขึ้นที่เป็นไปตามมูลเหตุหรือเรื่องเสียหายเกิดขึ้นเป็นข้อๆ ไป ส่วนสิกขาบทที่เป็นสังฆาทิเสสของภิกษุณีมีทั้งหมด ๑๗ สิกขาบท และการบัญญัติในแต่ละครั้งหลังจากมีเรื่องเกิดขึ้นแล้วเช่นเดียวกันกับการบัญญัติสังฆาทิเสสของภิกษุ ความเหมือนสิกขาบทของภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีสงฆ์เป็นสิกขาบทที่เรียกว่า สาธารณสิกขาบท หมายถึงใช้รวมกันได้เพียงแต่มีการสลับข้อกันเท่านั้น แต่ยังมี ความต่างอีกส่วนหนึ่งระหว่างสิกขาบทที่ใช้เฉพาะ คือตั้งแต่สิกขาบทข้อที่ ๑, ๒, ๓, ๔, ๖, ๗, ใช้เฉพาะภิกษุสงฆ์เรียกว่า อสาธารณบัญญัติ และตั้งแต่สิกขาบทที่ ๑-๑๐, ใช้เฉพาะภิกษุณีสงฆ์เรียกว่า อสาธารณบัญญัติ จำนวนสิกขาบทไม่เท่ากัน เพราะพระพุทธองค์ทรงบัญญัติแก่ภิกษุณีเพิ่มอีก ๔ ข้อ คือ ๗-๑๐ ข้อที่ ๗ ว่าด้วยเรื่อง ภิกษุณีจันธกาสีบอกคืนพระรัตนตรัยเหตุเกิดที่กรุงสวตถิข้อที่ ๘ ว่าด้วยเรื่อง ภิกษุณีจันธกาสีโกรธเพราะถูกตัดสินให้แพศาคิดเหตุเกิดที่กรุงสวตถิข้อที่ ๙ ว่าด้วยเรื่อง ภิกษุณีนันทวาสีของภิกษุณีอุลลันทาประพฤติเลวทราม ข้อที่ ๑๐ ว่าด้วยเรื่องภิกษุณีอุลลันทาได้ยุยงส่งเสริมให้ภิกษุณีอื่นประพฤติเลวทรามรวมเป็น ๔ ข้อ และเป็นข้อที่แตกต่างที่บัญญัติเพิ่มเป็นสาธารณะใช้เฉพาะภิกษุณีสงฆ์เท่านั้น

๔.๑.๑ วิเคราะห์เปรียบเทียบ

๑) ด้านโครงสร้างสิกขาบทมีอยู่ ๒ ประเด็น คือ ใช้ร่วมกับแยกเฉพาะ แต่จำนวนสิกขาบทไม่เท่ากัน เนื่องจากความแตกต่างกันระหว่างเพศชายและเพศหญิงการบัญญัติสิกขาบทจึงแตกต่างกันไปด้วย โดยธรรมดาแล้วนักบวชเพศหญิงมีสิ่งที่จะต้องระวังมากในเรื่องพฤติกรรม ข้อวัตรปฏิบัติจึงมีมากกว่าภิกษุสงฆ์ และสิกขาบทบางข้อจำเป็นต้องแยกบังคับใช้เฉพาะเพื่อให้เหมาะกับเพศทั้ง ๒ ฝ่าย ส่วนข้อที่ใช้รวมกันนั้นแม้จะต่างกันที่ลำดับสิกขาบท แต่ความหมายเนื้อหาตรงกันและทุกๆ ข้อของสิกขาบท ไม่ว่าจะเป็นสาธารณะหรือสาธารณะ ทั้งภิกษุสงฆ์หรือภิกษุณีสงฆ์หากละเมิดข้อใดก็ตามย่อมมีผลเท่ากัน คือ ต้องอาบัติสังฆาทิเสสโดยไม่มีข้อยกเว้น

๒) ด้านเจตนารมณ์ในการบัญญัติสิกขาบทแห่งอาบัติสังฆาทิเสสนั้น เพื่อความบริสุทธิ์แห่งศีลของตัวบุคคลโดยเฉพาะ และลดอัตราสำหรับผู้ล่วงละเมิดพระวินัยบัญญัติ ด้วยการปฏิบัติตามกฎแห่งการออกจากอาบัติ พร้อมกันนั้นเจตนาแห่งการบัญญัติสิกขาบทแห่งอาบัติสังฆาทิเสสแม้แต่เป็นสิกขาบทสำหรับเป็นวัตรปฏิบัติของภิกษุกับภิกษุณีก็ตาม แต่สอดคล้องกับพระพุทธองค์ประสงค์ที่ทรงบัญญัติสิกขาบทเพื่อประโยชน์ ๑๐ ประการด้วย ที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวม และพระพุทธศาสนาเป็นสิ่ง

สำคัญ แต่เจตนารมณ์เดิมมีอยู่ ๒ ประเด็น คือ หากล่วงละเมิดแล้วต้องสังฆาติเสสทันที กับต้องไต่สวน สอบถามสวดประกาศก่อนหากครบ ๓ ครั้งรู้อยู่แต่ยังปกปิดจึงต้องอาบัติสังฆาติเสส เช่น ภิกษุหรือ ภิกษุณี ว่ายากสอนยาก สนับสนุนพากเพียรทำลายสงฆ์เป็นต้น เจตนารมณ์ในเรื่องนี้คล้ายกัน

๓) ด้านเหตุผลทางสังคม การบัญญัติสิกขาบทสังฆาติเสสเพื่อให้วัตรปฏิบัติในหมู่บรรพชิต รัดกุมยิ่งขึ้น และเพื่อให้เกิดความเลื่อมใสต่อชาวพุทธด้วย ถ้าหากภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งละเมิด ต่อพระวินัยบัญญัติ ย่อมได้รับการติเตียนจากสังคมแน่นอน ดังนั้นทางสังคมบ้านเมืองจึงมีส่วนทำให้ พระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัยโดยไม่ปฏิเสธ เหตุผลสังเกตได้จากประเด็นที่มีเหตุเสียหายเกิดขึ้น และถูกชาวบ้านติเตียนต่อนักบวชผู้กระทำความผิด แล้วจึงมีการประชุมสงฆ์และทรงบัญญัติสิกขาบท สังฆาติเสส หรือเพิ่มให้มากขึ้นอีกเหตุที่เกิดขึ้นทำให้หมู่สงฆ์เสียหายสังคมบ้านเมืองไม่ยอมรับ และเสื่อมศรัทธาลง แต่หากได้รับการแก้ไขปฏิบัติดีไม่ละเมิดล่วงเกินระมัดระวังไม่ประมาททำผิดอีกย่อม เป็นประโยชน์แก่สังคมด้วย เพราะข้อวัตรปฏิบัติที่ดีควรแก่การเคารพกราบไหว้ให้การอุปถัมภ์บำรุง และเป็นเนืองนาบุญให้กับสังคมชาวพุทธได้ เหตุผลทางสังคมจึงมีส่วนทำให้มีการบัญญัติสิกขาบทอาบัติ สังฆาติเสสของนักบวช ทั้งภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ด้วย

๔) ด้านเหตุผลทางกายภาพ เป็นส่วนหนึ่งในการบัญญัติสิกขาบทอาบัติสังฆาติเสสด้วยเมื่อ พุทธถึงเรื่องกายภาพภายในย่อมมีการเปลี่ยนแปลงทั้งภิกษุและภิกษุณี เช่น ด้านร่างกาย จิตใจ และ อารมณ์ ประเด็นสำคัญ คือสามารถพัฒนานำไปสู่อารมณ์ความต้องการทางเพศได้ด้วย นักบวชจึงต้อง สำรวมระวังทั้งร่างกาย จิตใจ และอารมณ์มากในทางร่างกายย่อมมีส่วนแตกต่างกันแน่นอนทั้งภิกษุ และภิกษุณี ข้อวัตรปฏิบัติจึงไม่เท่ากัน การบัญญัติสิกขาบทอาบัติสังฆาติเสสเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องกายภาพด้วย และเพื่อไม่ให้ละเมิดล่วงเกินซึ่งกันและกัน ข้อวัตรปฏิบัติในการควบคุมปฏิภิกิริยา ความประพฤติจึงมีมาก ภิกษุสงฆ์แม้เพียงสัมผัสจับต้องกายหญิงต้องอาบัติทันทีข้อ ๒ ของสังฆาติเสส ส่วนฝ่ายภิกษุณีสิกขาบทที่ ๕ ห้ามรับโภชนาจากมือชายผู้กำหนด (กำหนด ๒ ฝ่าย) สามารถไปกระตุ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ได้ เกิดอาการหงุดหงิด กระวนกระวาย และต้องการทางเพศได้ แม้กระทั่งความคิดเพราะมีสิ่งกระตุ้นบางอย่างจึงนำไปสู่ความมีโทษได้ ทางกายภาพมีส่วนเกี่ยวข้องใน การบัญญัติอาบัติสังฆาติเสส ทั้งภิกษุและภิกษุณีด้วยแตกต่างกันตรงที่มากน้อยต่างกันตามความ สมควรแห่งเพศชายกับหญิง และเพื่อความเหมาะสมในการลงโทษ เมื่อภิกษุหรือภิกษุณีกระทำการ ล่วงละเมิดพระวินัยบัญญัติ

๔.๑.๒ โทษของพระวินัยบัญญัติ

การลงโทษไปตามขั้นตอนของพระธรรมวินัย ในพระไตรปิฎกท่านกล่าวว่า มาตรการใน การลงโทษ ... ผู้ปฏิบัติไม่สมควรแก่สมณภาวะ มี ๒ ประการ คือ

๑) การลงโทษปรับอาบัติตามที่กำหนดไว้สำหรับความผิดแต่ละกรณี ตามสิกขาบทบัญญัติ ที่มาในพระปาติโมกข์

๒) การลงโทษโดยมาตรการที่สงฆ์กำหนดไว้^๑ภิกษุหรือภิกษุณีเมื่อทำผิดต้องมีมาตรการใน การลงโทษไปตามความหนักเบาของอาบัตินั้นๆ แต่ก่อนที่จะลงโทษต้องมีการไต่สวนโดยวิธีการเรียก

^๑วิ.ม.หา. (ไทย) ๕/บทนา [๔๕].

ประชุมสงฆ์เพื่อถามภิกษุหรือภิกษุณีผู้กระทำความผิดให้ยอมรับก่อนแล้วจึงทำการลงโทษตามขั้นตอนต่อไป
ท่านกล่าวไว้ดังนี้

ก) การลงโทษมี ๓ ชั้น

๑) ครุกาบัติ โทษหนัก คือ อาบัติปาราชิก ๔ ผู้ล่วงละเมิดขาดจากความเป็นพระภิกษุ แต่หากการกระทำนั้นไม่ครบองค์ประกอบที่จะเป็นอาบัติปาราชิก ภิกษุหรือภิกษุณีผู้ล่วงละเมิดอาจจะต้องอาบัติที่เบาลงมา เช่น ฤทธัจจย หรือทุกกฏ ตามแต่กรณี

๒) มัชฌิมาบัติ โทษปานกลาง คือ อาบัติสังฆาทิเสส ๑๓ ผู้ล่วงละเมิดต้องอยู่กรรมคือประพฤติวัตรจึงจะพ้นได้ แต่หากการกระทำนั้นไม่ครบองค์ประกอบที่จะเป็นอาบัติสังฆาทิเสส ภิกษุหรือภิกษุณีผู้ล่วงละเมิดอาจจะต้องอาบัติที่เบาลงมา เช่น ฤทธัจจย หรือทุกกฏ ตามแต่กรณี

๓) ลหุกาบัติ โทษเบา คือ อาบัตินิสสัคคียปาจิตติย ๓๐, ปาจิตติย ๙๒, ปฎิเทศนียะ ๔, เสขิยวัตร ๗๕ และ อธิกรณสมณะ ๗ ภิกษุหรือภิกษุณีผู้ล่วงละเมิดต้องรับโทษเบา ๕ ประเภท มีฤทธัจจยปาจิตติย ปฎิเทศนียะ ทุกกฏ และทุพภาษิต อย่างใดอย่างหนึ่งแล้วแต่กรณี

ข) การลงโทษ ว่าโดยชื่อไปตามของอาบัติ

๑) ปาราชิก^๒

๒) สังฆาทิเสส^๓

๓) ฤทธัจจย

๔) ปาจิตติย

๕) ปฎิเทศนียะ

๖) ทุกกฏ

๗) ทุพภาษิต ๕ อย่างนี้เป็นโทษอย่างเบา^๔

การลงโทษตามพระวินัยบัญญัตินั้น เมื่อกล่าวโดยย่อแล้วมีอยู่ ๒ อย่างด้วยกัน คือ แก้ไขได้และแก้ไขไม่ได้ท่านเรียกว่า

๑) สเทกัจฉา อาบัติที่แก้ไขไม่ได้

๒) สเทกัจฉา อาบัติที่แก้ไขได้^๕

๔.๑.๓รูปแบบการลงโทษ

รูปแบบการลงโทษโดยมาตรการของสงฆ์เรียกว่า ลงนิคหกรรมหมายถึง การลงโทษตามพระธรรมวินัย รูปแบบการลงโทษนั้นใช้ตามหลักของพระวินัยบัญญัติ ๕ ประการเหมือนกัน แต่มีความแตกต่างตรงที่เมื่อภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วจำเป็นต้องประพฤติมนัต ๖ ราตรี และอยู่

^๒กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **หลักสูตรคู่มือการเรียนการสอนศาสนศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : การศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๙.

^๓ ดูรายละเอียดใน วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๖๙๗/๔๔.

^๔สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **สารานุกรมพระพุทธศาสนา**, หน้า ๖๒.

^๕กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **หลักสูตรคู่มือการเรียนการสอนศาสนศึกษา**, หน้า ๑๔๙.

ปรีวาสกรรม เป็นรูปการลงโทษที่หนักกว่าภิกษุณีโดยเพิ่มเป็นปรีวาสกรรมเข้ามา ส่วนภิกษุณีเมื่อทำผิดและเป็นอาบัติสังฆาทิเสสแล้วเพียงประพฤตมานันต์ ๑๕ ราตรี ในสงฆ์ ๒ ฝ่ายเท่านั้นก็พ้นได้นี้เป็นส่วนที่แตกต่างกันที่เป็นรูปแบบของสงฆ์ได้ทำการลงโทษ แต่รูปแบบการลงโทษทั้งภิกษุและภิกษุณีนีมีสิ่งที่เหมือนกันโดยธรรม คือ

- ๑) เพื่อออกจากอาบัติ
- ๒) เพื่อชำระศีลของตน
- ๓) เพื่อลดทิวฐิ
- ๔) เพื่อความบริสุทธิ์ของจิต

การที่สงฆ์ได้ลงโทษการอาศัยกฎเกณฑ์ทำตามพระวินัยนั้น ย่อมทำให้ผู้ล่วงละเมิดได้รับผลดีทั้ง ๓ ประการอีก เช่น ทางกาย ทางวาจา และทางใจด้วยซึ่งเป็นผลพลอยได้ที่ตามมา และรูปแบบการลงโทษที่ใช้โดยทั่วไปสำหรับภิกษุสงฆ์ในพระไตรปิฎกกล่าวไว้ว่า ๕ ประการคือ

ก) การลงโทษสำหรับภิกษุสงฆ์

๑) ตัชชนียกรรมแปลว่า กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่บุคคลที่ควรชู้ สงฆ์ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุ ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์

๒) นิยสกรรมแปลว่า กรรมคือการถอยศ สงฆ์ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้โง่เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก ต้องอาบัติกำหนดไม่ได้ อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์

๓) ปัพพาชนียกรรมแปลว่า กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่บุคคลผู้ควรขับไล่ สงฆ์ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ประทุษร้ายตระกูลคือประจบคฤหัสถ์ มีมารยาทเลวทราม

๔) ปฏิสธารณียกรรมแปลว่า กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่บุคคลผู้ควรให้กลับระลึกได้สงฆ์ทำปฏิสธารณียกรรมแก่ภิกษุผู้แม้ดำบริภาษพวกคฤหัสถ์

๕) อุกเขปนียกรรม แปลว่า กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่บุคคลผู้ยกเสียจากหมู่สงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้แม้ต้องอาบัติแล้วก็ไม่ปรารภจะเห็นว่าเป็นอาบัติ คือ ไม่ยอมรับว่าเป็นอาบัติ แม้ต้องอาบัติแล้วก็ไม่ปรารภนาคินอาบัติ แม้มีทิวฐิบาปก็ไม่ปรารภจะสละทิวฐิบาป^๖

ข) การลงโทษสำหรับภิกษุณีสงฆ์

ภิกษุณีเมื่อต้องอาบัติสังฆาทิเสส แล้ว ต้องประพฤตมานันต์โดยอาศัยสงฆ์ทั้งสองฝ่ายจึงจะพ้นได้^๗แต่ไม่ต้องอยู่ปรีวาสเหมือนพระภิกษุดังนี้ คือ

๑) มานันต์ แปลว่านับ (ราตรี)^๘สำหรับภิกษุณีต้องประพฤตมานันต์เป็นเวลา ๑๕ ราตรี หรือเรียกว่า ปักขมานันต์^๙

^๖วิ.มหา. (ไทย) ๕/บทนา [๔๖].

^๗สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๒๔, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒๓๖.

^๘สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๔๖๕.

๒) อัมภานเมื่อภิกษุณีผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสประพฤติมานัตครบ ๑๕ ราตรีแล้ว จึงกล่าวเก็บมานัต ๓ ครั้งว่า “วตฺตนิกฺขิปามิ มานตฺตนิกฺขิปามิ”^{๑๐}

ภิกษุณีล่วงละเมิดสิกขาบทใดสิกขาบทหนึ่งบรรดา ๑๗ สิกขาบทนี้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้ว ต้องขอปกขมานัตต่อสงฆ์จำนวน ๔ รูปเป็นอย่างน้อยภายในวิหารสีมาหรือชนทสีมา แล้วประพฤตีกขมานัตเป็นเวลา ๑๕ ราตรี โดยไม่ต้องอยู่ปริวาสกรรม แม้จะปกปิดอาบัติไว้หรือไม่ปกปิดไว้ก็ตาม^{๑๑} การลงโทษนี้เป็นการออกจากครุกาบัติ มานัตที่ให้แก่ภิกษุณี ๑๕ ราตรี (ครึ่งปี) จะปิดอาบัติไว้หรือมิได้ปิดไว้ก็ตาม พระวินัยกำหนดให้ขอและสมานทานมานัตได้เลย

๔.๑.๔เปรียบเทียบการระงับอธิกรณ์ของภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีสงฆ์

การระงับอธิกรณ์เป็นเรื่องที่พระพุทธองค์ต้องเรียกประชุมไม่ว่าจะเป็นภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ก็ตามเมื่อมีเรื่องเกิดขึ้นในแต่ละครั้ง

การที่สงฆ์ระงับอธิกรณ์หรือหากมีเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ไม่ดีเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ สมัยพุทธกาลการระงับอธิกรณ์แต่ละครั้งย่อมมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุข แต่ประเด็นที่สำคัญ คือ พระพุทธองค์ย่อมประชุมสงฆ์เสมอเพื่อประกาศให้สงฆ์ได้รับทราบกันอย่างทั่วถึง เป็นการสงเคราะห์ให้ผู้กระทำความผิดอย่างหนึ่ง ได้มีโอกาสแก้ตัวใหม่ให้ถูกต้อง และเพื่อช่วยประคองในการประพฤติพรหมจรรย์ที่ตั้งงามต่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข โดยใช้หลักการระงับอธิกรณ์ที่ทรงได้บัญญัติไว้แล้ว และลงโทษตามสมควรของโทษานุโทษที่ทำผิดนั้นๆ และไม่มีเอาเปรียบกันและกัน หากผิดต้องว่าไปตามผิด ทั้งภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ เรื่องอธิกรณ์พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ มีดังนี้

ก) การระงับอธิกรณ์ภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีสงฆ์

แม้เจ้าทั้งหลาย ธรรมคืออธิกรณ์สมณะ ๗ เหล่านี้มาถึงวาระที่จะยกขึ้นแสดงเป็นข้อๆ ตามลำดับ เพื่อระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นแล้วๆ

- ๑) ฟังให้สัมมุขาวินัย
- ๒) ฟังให้สติวินัย
- ๓) ฟังให้อุมุพหวินัย
- ๔) ฟังให้ปฎิญาตถาณะ
- ๕) ฟังให้เยภุยยสิกา
- ๖) ฟังให้ตัสสปาปิยสิกา
- ๗) ฟังให้ตณฺวตถารกวินัย^{๑๒} เมื่อสงฆ์สวดถามครบ ๓ ครั้งแล้วจึงกล่าวว่า

^{๑๐}เสมอ บุญมา, “ภิกษุณีในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๖๙.

^{๑๑}สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, หน้า ๒๗๖.

^{๑๒}วิ.ภิกขุณี (ไทย) ๓/บทนา [๑๕].

^{๑๓}ดูรายละเอียดในวิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/บทนา [๔๔] [๔๕].

แม่เจ้าทั้งหลายบริสุทธ์แล้วในธรรมคืออธิกรณสมณะ ๗ เหล่านี้ เพราะฉะนั้น จึงนั่งข้าพเจ้าขอถือความนิ่งนั้นเป็นมตอย่างนี้^{๑๐๐}อธิกรณสมณะ ๗ นี้ มีไว้สำหรับระงับอธิกรณ ๔ ประการ ที่สงฆ์จะต้องนำมาพิจารณา ดังนี้

ข) อธิกรณ ๔ ประการ คือ

๑) วิวาทาธิกรณการเถียงกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัยว่า นี่เป็นพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ นี่ไม่ใช่พระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ เป็นต้น

๒) อนุวาทาธิกรณเรื่องการกล่าวหา ใส่ความ โจมตีกันด้วยอาบัติต่างๆ เช่น ภิกษุรูปนี้รูปนั้นต้องอาบัตินี้ ประพฤติอย่างนี้ มีความผิดอย่างนี้

๓) อาปัตตาธิกรณเรื่องการต้องอาบัติ การปรับอาบัติ และการแก้ตัวให้พ้นจากอาบัติ

๔) กิจจาธิกรณกิจธุระต่างๆ ที่สงฆ์จะต้องทำ เช่น การสวดพระปาฏิโมกข์ และการอุปสมบท^{๑๐๑}เรื่องเกี่ยวกับอธิกรณ ๔ ประการนี้ระงับด้วยอธิกรณสมณะแต่ละอย่างๆ ไป เช่น

๑) วิวาทาธิกรณ ระงับด้วยสัมมุขาวินัยและ เยภุยยสิกา

๒) อนุวาทาธิกรณ ระงับด้วยสัมมุขาวินัยและเยภุยยสิกา

๓) อาปัตตาธิกรณ ระงับด้วยสัมมุขาวินัยปญญาตกรรมะ และติณวัตถการกะ

๔) กิจจาธิกรณ ระงับด้วยสัมมุขาวินัย^{๑๐๒}

๔.๑.๕ ความเหมือนและความต่างลักษณะของภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีสงฆ์

พระวินัยปิฎก เล่ม ๑-๒ คือ มหาวิภังค์ ภาค ๑ และ ๒ ว่าด้วยบพบัญญัติของภิกษุสงฆ์ ๒๒๗ ลักษณะ ส่วนพระวินัยปิฎก เล่ม ๓ คือ ภิกขุณีวิภังค์ ว่าด้วยบพบัญญัติของภิกษุณีสงฆ์ ๓๑๑ ลักษณะ ลักษณะเหล่านี้มีความเหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ในด้านเหตุเกิด วัตถุประสงค์และการบังคับใช้ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติในเมื่อเกิดเรื่องที่ไม่ดีงามขึ้นในสงฆ์ เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์เป็นต้น และบัญญัติแก่ผู้ล่วงละเมิดสิกขาบทนั้นๆ ยกเว้นผู้ต้นบัญญัติ (อาทิกัมมิกะ)

ปัญหาว่าด้วยลำดับก่อนหลังการบัญญัติสิกขาบททั้งภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ ยังเป็นประเด็นที่มีการหยิบยกขึ้นมาอภิปรายกันอยู่ ไม่มีหลักฐานในคัมภีร์ที่บ่งบอกชัดเจนว่ามีลำดับก่อนหลังอย่างไร แต่เป็นที่ชัดเจนว่า พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติปฐมปาราชิกแก่ภิกษุสงฆ์ก่อน ณ กรุงเวสาลี และทรงบัญญัติสังฆาติเสสสิกขาบทในตอนทีพระอุทายีและพระเทวทัตยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งเป็นช่วงแห่งการบำเพ็ญพุทธกิจพรรษาที่ ๑๕-๑๖^{๑๐๓}การบัญญัติสิกขาบทสังฆาติเสสเมื่อกล่าวโดยจำนวนทั้งฝ่ายภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์แล้ว มีดังนี้

ก) อาบัติสังฆาติเสสฝ่ายภิกษุสงฆ์มี ๑๓ สิกขาบท

๑) ห้ามทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนโดยเจตนา

^{๑๐๐}วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๑๒๔๒/๔๐๐.

^{๑๐๑}ดูรายละเอียดใน วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๕/๒๑๐.

^{๑๐๒}วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/บทนำ [๔๖].

^{๑๐๓}วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/บทนำ [๔๖][๔๗].

- ๒) ห้ามจับต้องกายหญิง
- ๓) ห้ามพูดเกี้ยวหญิง
- ๔) ห้ามพูดล่อให้หญิงบำเรอตนด้วยกาม
- ๕) ห้ามชักส่อขายหญิงเป็นผิวเมียกัน
- ๖) ห้ามทำกุฎีด้วยการขอ
- ๗) ห้ามสร้างใหญ่โดยสงฆ์ไม่ได้กำหนดที่
- ๘) ห้ามโจทก์อาบัติปาราชิกไม่มีมูล
- ๙) ห้ามอ้างเลศโจทก์อาบัติ
- ๑๐) ห้ามทำสงฆ์ให้แตกกัน
- ๑๑) ห้ามสนับสนุนผู้พากเพียรเพื่อทำสงฆ์ให้แตกกัน
- ๑๒) ห้ามเป็นคนว่ายากสอนยาก
- ๑๓) ห้ามประทุษร้ายตระกูล^{๑๑} ประทุษร้ายตระกูล คือ การประจบคฤหัสถ์^{๑๒}

ข) อาบัติสังฆาติเสสฝ่ายภิกษุณีสงฆ์

- ๑) ว่าด้วยการก่อคดีพิพาทเรื่องอุบาสกกับภิกษุณีอุลลันทนา^{๑๓}
- ๒) ว่าด้วยการบวชให้สตรีผู้เป็นโจร
- ๓) ว่าด้วยการเข้าละแวกหมู่บ้านตามลำพัง
- ๔) ว่าด้วยการเรียกภิกษุณีที่ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนีย กรรมเข้าหมู่
- ๕) ว่าด้วยการรับโภชนะจากมือชายผู้กำหนด
- ๖) ว่าด้วยการส่งเสริมภิกษุณีให้รับโภชนะจากมือชายผู้กำหนด
- ๗) ว่าด้วยการบอกคืนพระรัตนตรัย
- ๘) ว่าด้วยภิกษุณีโกรธเพราะถูกตัดสินให้แพ้คดีในอธิกรณ์
- ๙) ว่าด้วยภิกษุณีมีความประพฤติเลวทราม
- ๑๐) ว่าด้วยการยุยงส่งเสริมให้ภิกษุณีประพฤติเลวทราม^{๑๔}
- ๑๑) ว่าด้วยการชักส่อ
- ๑๒) ว่าด้วยภิกษุณีขัดเคืองมีโทษข้อที่ ๑
- ๑๓) ว่าด้วยภิกษุณีขัดเคืองมีโทษ ข้อที่ ๒
- ๑๔) ว่าด้วยการทำสงฆ์ให้แตกกัน
- ๑๕) ว่าด้วยภิกษุณีผู้ประพฤติตามกล่าวสนับสนุนภิกษุผู้ทำลายสงฆ์
- ๑๖) ว่าด้วยภิกษุณีเป็นคนว่ายาก ตรงกับเรื่องพระฉินนะ

^{๑๑}ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๓๔-๔๔๒/๒๔๙-๔๗๑.

^{๑๒}คณาจารย์โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, นวโกวาท ฉบับมาตรฐาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : เลี้ยงเชียง, ๒๕๓๕), หน้า ๖.

^{๑๓}ดูรายละเอียดใน วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๖๗๘-๖๘๑/๒๕-๒๙.

^{๑๔}ดูรายละเอียดใน วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๖๗๘-๗๓๒/๒๔-๗๔.

๑๗) ว่าด้วยภิกษุณีผู้ประทุษร้ายตระกูล^{๒๑}

สิกขาบททั้งที่กล่าวมานี้ สิกขาบทของภิกษุณีที่เป็นสังฆาติเสสมิ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ใช้ร่วมกันทั้งภิกษุกับแยกเฉพาะ เรียกว่าสาธารณ ใช้เฉพาะภิกษุณีมี ๑๐ กลุ่มที่ภิกษุณีใช้ร่วมกับภิกษุมี ๗ สิกขาบท และ สิกขาบท รวมทั้งหมดแล้วเป็น ๑๗ สิกขาบท ที่เป็นพุทธบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องอาบัติสังฆาติเสสฝ่ายภิกษุณี ส่วนฝ่ายภิกษุมี ๑๓ สิกขาบท ความเหมือนและความต่างดังนี้

๑) ความเหมือนสิกขาบทภิกษุสงฆ์ที่ ๕, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, เหมือนกันกับสิกขาบทของภิกษุณีสงฆ์ เป็นสาธารณบัญญัติ สิกขาบทที่ ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗ รวมกันเรียกว่า สาธารณสิกขาบท^{๒๒}

๒) ความต่างของจำนวนสิกขาบท คือ ภิกษุสงฆ์มี ๑๓ ภิกษุณีสงฆ์มี ๑๗

๓) หัวข้อของสิกขาบทที่ตรงกันทั้งภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์

๔) สิกขาบทฝ่ายภิกษุสงฆ์ ๕ ตรงกับ สิกขาบทฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ ๑๑

๕) สิกขาบทฝ่ายภิกษุสงฆ์ ๘ ตรงกับ สิกขาบทฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ ๑๒

๖) สิกขาบทฝ่ายภิกษุสงฆ์ ๙ ตรงกับ สิกขาบทฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ ๑๓

๗) สิกขาบทฝ่ายภิกษุสงฆ์ ๑๐ ตรงกับ สิกขาบทฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ ๑๔

๘) สิกขาบทฝ่ายภิกษุสงฆ์ ๑๑ ตรงกับ สิกขาบทฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ ๑๕

๙) สิกขาบทฝ่ายภิกษุสงฆ์ ๑๒ ตรงกับ สิกขาบทฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ ๑๖

๑๐) สิกขาบทฝ่ายภิกษุสงฆ์ ๑๓ ตรงกับ สิกขาบทฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ ๑๗

ค) สรุปความเหมือนและความต่างของสิกขาบท

๑) ฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ ตั้งแต่สิกขาบทที่ ๑-๑๐, ใช้เฉพาะภิกษุณีเท่านั้น เรียกว่า อสาธารณบัญญัติ ตั้งแต่สิกขาบทที่ ๑๑-๑๗, ใช้รวมกันกับภิกษุสงฆ์เรียกว่า สาธารณบัญญัติ

๒) ฝ่ายภิกษุสงฆ์ ตั้งแต่สิกขาบทที่ ๑, ๒, ๓, ๔, ๖, ๗, ใช้เฉพาะภิกษุสงฆ์เท่านั้นเรียกว่า อสาธารณบัญญัติ

๔.๒วิเคราะห์เหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการต้องอาบัติสังฆาติเสส

การต้องอาบัติสังฆาติเสสทั้งฝ่ายภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์จะเกิดขึ้นมาลอยๆ ไม่ได้ ต้องมีเหตุปัจจัยมีอิทธิพลบางอย่างที่ทำให้หนักบวชในพระพุทธศาสนาต้องประพฤติดล่่วงละเมิดพระวินัยบัญญัติ เมื่อประพฤติดล่่วงละเมิดแล้วจึงเป็นเหตุที่ทำให้พระพุทธรองค์จำต้องบัญญัติสิกขาบทขึ้นมาเพื่อควบคุมและลงโทษเป็นลำดับไป

๔.๒.๑ เหตุปัจจัยภายในตัวบุคคล

เหตุปัจจัยภายในเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลโดยตรง หมายความว่า ทั้งภิกษุและภิกษุณีเองประพฤติดล่่วงละเมิดด้วยความจงใจอย่างหนึ่งและโดยไม่จงใจอย่างหนึ่ง ความละเมิดด้วยความ

^{๒๑}ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๙๙/๓๔๒-๔๖๗.

^{๒๒}คำว่า สาธารณสิกขาบท หมายถึง สิกขาบทที่ใช้รวมกันทั้งภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์.

ไม่ตั้งใจอาจเป็นเพราะความไม่รู้หรือรู้แล้วแต่ตั้งใจอาบัติสังฆาติเสสจึงเกิดขึ้น เรียกว่าสมุฏฐานหรือที่เกิดของอาบัติ ดังนั้นทั้งภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์จึงควรระมัดระวังเพื่อไม่ให้ศีลของตนมีความต่างพร้อยที่เรียกว่า ไม่มีปาริสุทธิศีลหรือเป็นภิกษุและภิกษุณีผู้ทุศีล

เมื่อภายในตัวบุคคลทุศีลแล้วเป็นการแสดงถึงการขาดความสำรวมในพระปาฏิโมกข์ไปด้วยที่ประชุมและยกขึ้นแสดงทุกกึ่งเดือนพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงพระสารีบุตรในหนังสือกาลานุกรมว่า เมื่อพระสารีบุตรบรรลุอรหัตผลแล้ว พอตีถึงวันมาฆปุรณมี ราตรีนั้นมีจตุรงคสันนิบาต พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ในที่ประชุมพระอรหันตสาวก ๑,๒๕๐ รูป^{๒๓}

ในพระปาฏิโมกข์พระพุทธองค์บัญญัติเพื่อควบคุมพฤติกรรมต่างๆ ที่เกิดจากความประพฤติเสียหายของภิกษุและภิกษุณีสงฆ์เป็นการควบคุมความประพฤติเพื่อความเรียบร้อยดีงามในหมู่สงฆ์และความงอกงามต่อพระพุทธศาสนา อาบัติสังฆาติเสสล้วนมีเหตุมีสมุฏฐานต่างๆ จึงเกิดขึ้นเป็นปัจจัยทำให้เกิดการละเมิดต่อสิกขาบท

ก) ปัจจัยภายในให้ละเมิดสิกขาบทมีอยู่ ๖ ประเภท คือ

- ๑) อาบัติเกิดทางกาย ไม่ใช่ทางวาจา ไม่ใช่ทางจิตก็มี
- ๒) อาบัติเกิดทางวาจา ไม่ใช่ทางกาย ไม่ใช่ทางจิตก็มี
- ๓) อาบัติเกิดทางกายกับวาจา ไม่ใช่ทางจิตก็มี
- ๔) อาบัติเกิดทางกายกับจิต ไม่ใช่ทางวาจาก็มี
- ๕) อาบัติเกิดทางวาจากับจิต ไม่ใช่ทางกายก็มี และ
- ๖) อาบัติเกิดทางกาย วาจา และจิต^{๒๔}

สมุฏฐานทั้งหมดนั้นล้วนเป็นปัจจัยให้เกิดมีการล่วงละเมิดสิกขาบท เช่น ภิกษุใดกำหนดแล้ว มีจิตแปรปรวนแล้ว กล่าวคุณแห่งการบำเรอตนด้วยกามในสำนักมาตุคาม ด้วยถ้อยคำพาดพิงเมณุนว่า “น้องหญิง หญิงใดบำเรอผู้ประพฤติพรหมจรรย์ มีศีลมีกัลยาณธรรม เช่นเราด้วยธรรมนั้นนั้นเป็นยอดแห่งความบำเรอทั้งหลาย” เป็นสังฆาติเสส^{๒๕}สมุฏฐานของการเกิดแห่งอาบัตินี้ไม่ว่าจะเป็นภิกษุสงฆ์หรือภิกษุณีสงฆ์ย่อมเกิดได้หมด

ข) เจตนา ๑๐ ประการ

(๑) ภิกษุทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนเพื่อความหายโรค (๒) ภิกษุทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนเพื่อความสุข (๓) ภิกษุทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนเพื่อเป็นยา (๔) ภิกษุทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนเพื่อเป็นทาน (๕) ภิกษุทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนเพื่อเป็นบุญ (๖) ภิกษุทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนเพื่อบูชาญ (๗) ภิกษุทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนเพื่อจะไปสวรรค์ (๘) ภิกษุทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนเพื่อสืบทอด (๙) ภิกษุทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนเพื่อทดลอง (๑๐) ภิกษุทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนเพื่อความสนุก

^{๒๓}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก, (กรุงเทพฯ : ท่าทรายนก, ๒๕๕๔), หน้า ๙.

^{๒๔}วิ.จุ. (ไทย) ๖/๒๑๘/๓๓๘.

^{๒๕}พระพรหมมุนี (จันทพรหมคฺตฺโต ป.ธ. ๙), ภิกษุปาฏิโมกข์ บาลี-แปล, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๔๓.

ค) วัตถุที่ประสงค์ ๑๐ ประการ

(๑) ิกษุทำนํ้าอสุจิให้เคลื่อน (๒) ิกษุทำนํ้าอสุจิให้เลื่อนให้เคลื่อน (๓) ิกษุทำนํ้าอสุจิแดงให้เคลื่อน (๔) ิกษุทำนํ้าอสุจิขาวให้เคลื่อน (๕) ิกษุทำนํ้าอสุจิเหมือนเปรียงให้เคลื่อน (๖) ิกษุทำนํ้าอสุจิเหมือนนํ้าทำให้เคลื่อน (๗) ิกษุทำนํ้าอสุจิเหมือนนํ้ามันให้เคลื่อน (๘) ิกษุทำนํ้าอสุจิเหมือนนมสดให้เคลื่อน (๙) ิกษุทำนํ้าอสุจิเหมือนนมส้มให้เคลื่อน (๑๐) ิกษุทำนํ้าอสุจิเหมือนเนยใสให้เคลื่อน^{๒๖} ต้องอาบัติสังฆาทิเสส^{๒๗}

ง) กาล ๕ (เวลา)

(๑) ิกษุทำนํ้าอสุจิให้เคลื่อนเมื่อเกิดความกำหนัด (๒) ิกษุทำนํ้าอสุจิให้เคลื่อนเมื่อปวดอุจจาระ (๓) ิกษุทำนํ้าอสุจิให้เคลื่อนเมื่อปวดปัสสาวะ (๔) ิกษุทำนํ้าอสุจิให้เคลื่อนเมื่อต้องลม (๕) ิกษุทำนํ้าอสุจิให้เคลื่อนเมื่อถูกขุ่น^{๒๘}

เรื่องปัจจัยภายในนี้ไม่ว่าจะเป็นภิกษุสงฆ์หรือภิกษุณีสงฆ์ก็ตามย่อมเกิดขึ้นได้หมดเพียงแต่วัตถุหรือสิ่งที่ต้องอาบัติอาจแตกต่างกันไปตามเหตุปัจจัย เช่น ภิกษุณีแม้มีจิตกำหนดแล้วเจตนาจับต้องบุคคลที่กำหนดเหมือนกันยังต้องอาบัติสังฆาทิเสสได้ ในพระไตรปิฎกท่านกล่าวว่า

ก็ภิกษุณีใดกำหนด รับของเคี้ยวหรือของฉันจากมือชายผู้กำหนดด้วยมือของตนแล้วเคี้ยวหรือฉัน แม้ภิกษุณีนี้อัตถรรพคือสังฆาทิเสสที่ข้อปฐมปาตติกะ นิสสารณียะ^{๒๙}

คำวนิสสารณียะ ได้แก่ ทำให้ถูกขับออกจากหมู่^{๓๐}แต่ยังมีข้อยกเว้นท่านกล่าวในพระไตรปิฎกว่า ภิกษุณีต่อไปไม่ต้องอาบัติ คือ

- ๑) ภิกษุณีไม่กำหนดรับของจากชายผู้ไม่กำหนด
- ๒) ภิกษุณีรู้ถือว่า“เขาไม่กำหนด” จึงรับประเคน
- ๓) ภิกษุณีวิกลจริต
- ๔) ภิกษุณีสันบัญญัติ

สำหรับข้อยกเว้นนี้เมื่อพิจารณาแล้วเป็นทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกพร้อมด้วย แต่สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ มีความยินดีและเจตนา เรื่องเจตนานี้มีกล่าวไว้ในในสิกขาบทแรกของปาราชิกในภิกษุณีวิภังค์ตัวอย่าง เช่น ท่านกล่าวว่า

ก็ภิกษุณีใดกำหนดยินดีการจับต้อง การลูบคลำ การจับ การต้อนหรือการบีบของชายผู้กำหนดบริเวณใต้รากขวัญ ลงมาเหนือเข่าขึ้นไป แม้ภิกษุณีนี้นี้เป็นปาราชิกที่ชื่อว่าอุพพชาณุมณทลิกาหาสังวาสมิได้^{๓๑}

^{๒๖}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๓๘/๒๕๓.

^{๒๗}ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๙๘-๓๙๙/๕๑๐-๕๑๑.

^{๒๘}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๓๘/๒๕๓.

^{๒๙}วิ.ภิกษุณี. (ไทย) ๓/๖๙๙/๔๕.

^{๓๐}วิ.ภิกษุณี. (ไทย) ๓/๗๐๑/๔๖.

^{๓๑}วิ.ภิกษุณี. (ไทย) ๓/๖๕๗/๕.

ในบทบัญญัตินี้เมื่อเราอ่านแล้วเห็นเพียงคำว่าภิกษุณีมีกำหนดยินดีต่อการจับ การลูบคลำ ทั้งการบีบฝ่ายชายที่มีกำหนดเหมือนกันบริเวณใต้รักขวัณ^{๓๒} ลงมาเหนือเข้าขึ้นไป ทำให้เป็นอาบัติที่หนักกว่าสังฆาติเสสอีก คือ ปาราชิก แต่ในบทบัญญัตินี้ไม่มีคำว่าเจตนาอาจทำให้เราสงสัยว่าคำว่าเจตนากับความยินดีอาจแตกต่างกันออกไป แต่เมื่อไปดูหลักฐานใน อนาปตติวาร๘ ประการ คำว่าจงใจอยู่ข้อแรกที่กล่าวถึงความไม่เป็นอาบัติ เช่น ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

- ๑) ภิกษุณีไม่จงใจ
- ๒) ภิกษุณีไม่มีสติ
- ๓) ภิกษุณีผู้ไม่รู้
- ๔) ภิกษุณีผู้ไม่ยินดี
- ๕) ภิกษุณีวิกลจริต
- ๖) ภิกษุณีจิตฟุ้งซ่าน
- ๗) ภิกษุณีกระสับกระส่ายเพราะเวทนา
- ๘) ภิกษุณีต้นบัญญัติ^{๓๓}

ดังนั้นนักบวชทั้งภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ เมื่อมีความยินดี และจิตของตนมีความกำหนดด้วยจับต้องกายกำหนดตั้งแต่บริเวณใต้รักขวัณ ลงมาเหนือเข้าขึ้นเป็นอันว่ามีเจตนาแล้ว เพราะความยินดีในการจับต้องแล้วแสดงอาการหรือพฤติกรรมต่างๆ ออกมาจึงทำให้ต้องอาบัติได้ เพื่อให้มีความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้นสำหรับในข้อนี้ให้ไปพิจารณาสมุฏฐาน ๖ เป็นหลัก เพราะการเกิดของอาบัตินั้นจะเป็นภิกษุสงฆ์หรือภิกษุณีสงฆ์ย่อมเกิดจากสมุฏฐาน ๖ เช่นเดียวกัน บทภาชนีในพระไตรปิฎกกล่าวว่า

จ) บทภาชนียมาติกากล่าวว่

จับต้อง ลูบคลำ ลูบลง ลูบขึ้น จับกดลง จับให้เียงขึ้น อดุม ผลักไปนวด บีบ จับ ต้อง
 ที่ชื่อว่า จับต้อง คือ กิริยาเพียงแต่ลูบคลำ
 ที่ชื่อว่า ลูบคลำ คือ ลูบคลำไปทางโน้นทางนี้
 ที่ชื่อว่า ลูบลง คือ ลูบลงเบื้องล่าง
 ที่ชื่อว่า ลูบขึ้น คือ ลูบขึ้นเบื้องบน
 ที่ชื่อว่า จับกดลง คือ จับโน้มลงข้างล่าง
 ที่ชื่อว่า จับให้เียงขึ้น คือ จับให้เียงขึ้นข้างบน
 ที่ชื่อว่า อดุม คือ ร้งมา
 ที่ชื่อว่า ผลักไป คือ ผลักออกไป
 ที่ชื่อว่า นวด คือ จับอวัยวะแล้วบีบนวด
 ที่ชื่อว่า บีบ คือ บีบรัดกับผ้าหรืออารมณ์บางอย่าง
 ที่ชื่อว่า จับ คือ ลักษณะเพียงแต่จับ
 ที่ชื่อว่า ต้อง คือ ลักษณะเพียงสัมผัส^{๓๔}

^{๓๒} คำว่า “ใต้รักขวัณ” คือได้ส่วนของร่างกายที่เรียกว่า ไหล่ลา ร้า.

^{๓๓} วิ.ภิกษุณี. (ไทย) ๓/๖๖๓/๙.

๔.๒.๒ เหตุปัจจัยภายนอก

เหตุปัจจัยภายนอกเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับเหตุปัจจัยภายใน เพียงแต่มีสิ่งภายนอกเป็นปัจจัยกระตุ้น หมายความว่า สิ่งภายนอกเป็นปัจจัยที่มากกระทบทำให้เป็นเหตุให้ภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ต้องเป็นอาบัติสังฆาติเสสได้หรือถ้าไม่ถึงกับสังฆาติเสสย่อมต้องอาบัติอื่น ตัวอย่าง ดังนี้

ก) เหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภิกษุณีสงฆ์

เรื่องอุบาสกกับภิกษุณีอุลลันทาทว่าด้วยก่อดีพิพาทกันภิกษุณีทั้งหลายได้ยินชาวบ้านตำหนิ ประณาม โพนทนา บรรดาภิกษุณีผู้มุกน้อย ฯลฯ พวกกันตำหนิ ประณาม โพนทนาว่า “โฉนแม่เจ้าอุลลันทาทจึงชอบก่อดีพิพาทเล่า” ลำดับนั้น ภิกษุณีเหล่านั้นได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ^{๓๕}พระองค์จึงบัญญัติสิกขาบทว่า

ก็ภิกษุณีใดก่อดีพิพาทกับคหบดี กับบุตรคหบดี กับทาส หรือกับกรรมกร โดยที่สุตกระทั้งกับสมณปริพาชก ภิกษุณีนี้ต้องธรรมคือสังฆาติเสสที่ชื่อว่าปฐมาปัตติกะ นิสสารณียะ^{๓๖}

แต่ยังมีข้อยกเว้นในอนาปัตติวารว่าภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

- ๑) ภิกษุณีถูกพวกชาวบ้านดิงตัวไป
- ๒) ภิกษุณีขออารักขา
- ๓) ภิกษุณีบอกไม่เจาะจงบุคคล
- ๔) ภิกษุณีวิกลจริต
- ๕) ภิกษุณีต้นบัญญัติ^{๓๗}

ข) เหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายภิกษุสงฆ์

เรื่องสามเณรนอนหลับ สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งจับองคชาตของสามเณรซึ่งนอนหลับ แล้วทำน้ำอสุจิคเลือน ท่านเกิดความกังวลใจว่า เราต้องอาบัติสังฆาติเสสหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสว่า “ภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติสังฆาติเสส แต่ต้องอาบัติทุกกฏ”^{๓๘}เหตุปัจจัยภายนอกบางอย่างไม่ถึงกับอาบัติสังฆาติเสส แต่ต้องอาบัติที่เบาลงมา

ภิกษุรูปหนึ่งลงเล่นน้ำโคลน น้ำอสุจิคเลือน ท่านเกิดความกังวลใจว่า เราต้องอาบัติสังฆาติเสสหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสว่า “ภิกษุ เธอไม่มีความประสงค์จะทำน้ำอสุจิให้เคลือนไม่ต้องอาบัติ”^{๓๙}เรื่องนี้พระพุทธองค์พูดถึงการไม่ได้มีความประสงค์ของภิกษุที่เล่นน้ำโคลนแล้วน้ำอสุจิคเลือนเป็นการบอกถึงไม่มีเจตนานั้นเอง

^{๓๕}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๗๒/ ๒๙๔.

^{๓๖}วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๖๗๙/๒๗.

^{๓๗}วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๖๗๙/๒๗.

^{๓๘}วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๖๘๑/๒๙.

^{๓๙}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๖๖/๒๘๑.

^{๔๐}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๖๗/๒๘๖.

ภิกษุรูปหนึ่งมีความประสงค์จะทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน กำลังอาบน้ำร้อนน้ำอสุจิเคลื่อน ท่านเกิดความกังวลใจว่า เราต้องอาบัติสังฆาทิเสสหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสถามว่า “ภิกษุ เธอคิดอย่างไร” “ข้าพระพุทธเจ้ามีความประสงค์จะทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน พระพุทธเจ้าข้า” “ภิกษุ เธอต้องอาบัติสังฆาทิเสส”^{๔๐}

ภิกษุรูปหนึ่งมีความประสงค์จะทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน จึงเอาไม้มาเสียดสีองคชาต น้ำอสุจิเคลื่อน ท่านเกิดความกังวลใจว่า เราต้องอาบัติสังฆาทิเสสหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสถามว่า “ภิกษุ เธอคิดอย่างไร” “ข้าพระพุทธเจ้า มีความประสงค์จะทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนพระพุทธเจ้าข้า” “ภิกษุ เธอต้องอาบัติสังฆาทิเสส”^{๔๑} เหตุปัจจัยภายนอกนี้เป็นส่วนหนึ่งที่สามารถทำให้ภิกษุและภิกษุณีต้องอาบัติสังฆาทิเสสได้ดังเรื่องที่ภิกษุณีบวชให้โจรในภิกษุณีวิภังค์ท่านกล่าวว่า

ก็ภิกษุณีได้รู้และไม่บอกพระราชา สงฆ์ คณะ สมาคม หรือกลุ่มชนให้ทราบ บวชให้สตรีผู้เป็นโจร ซึ่งเป็นที่รู้กันว่าต้องโทษประหาร เว้นไว้แต่สตรีที่สมควร แม้ภิกษุณีนี้ก็ต้องธรรมคือสังฆาทิเสส ที่ชื่อว่าปฐมาปัตติกะนิสสารณียะ^{๔๒}

เหตุปัจจัยที่ทำให้เป็นอาบัตินั้นไม่ว่าจะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตามย่อมเป็นได้เช่นเดียวกันหมด แต่เมื่อกล่าวโดยรวมแล้วมีอยู่ ๓ อย่าง คือ

- ๑) ปัจจัยภายใน คือ ตัวบุคคล
- ๒) ปัจจัยภายนอก คือ สิ่งที่กระตุ้น
- ๓) ต้นจิต คือ ภิกษุและภิกษุณีมีเจตนากับไม่มีเจตนา
- ๔) ทั้งปัจจัยภายในและภายนอกรวมอยู่ที่เจตนาเป็นสำคัญ เราจะเห็นได้ว่าเมื่อภิกษุหรือภิกษุณีทำผิดพระพุทธองค์จะถามว่า ภิกษุเธอคิดอย่างไร เป็นต้น

๔.๒.๓ เปรียบเทียบการให้ความเป็นธรรมของภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีสงฆ์

การให้ความเป็นธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องสำคัญมากเพราะว่า เมื่อภิกษุหรือภิกษุณีประพฤติล่วงละเมิดพระวินัยบัญญัติแล้วจำเป็นต้องให้ความเป็นธรรมในการลงโทษไปตามความเหมาะสม แต่ในพระพุทธศาสนามีเรื่องที่เกิดขึ้นทั้งภิกษุและภิกษุณีมากมายทั้งที่เป็นจริงและเป็นเท็จ เพราะการกล่าวหาหรือโจทก์กันต่างๆ ด้วยการต้องอาบัติซึ่งจำเป็นต้องพิจารณาทั้งตามหลักพระวินัยบัญญัติและเกี่ยวข้องกับหลักธรรมด้วยเช่นกัน หมายความว่า ผู้ทำหน้าที่ในการพิจารณาคดีหรือความผิดถูกต้องประกอบด้วยคุณธรรมภายในด้วย

การให้ความเป็นธรรมแก่ภิกษุและภิกษุณีนั้นพระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญแก่พระภิกษุ ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าหน้าที่เพื่อทำการพิจารณา และให้ยึดหลักธรรม ๔ ประการ คือ ไม่มีอคติ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับแล้วการให้ความเป็นธรรมให้ยึดความหลักธรรม ๔ ประการเหมือนกัน โดย

^{๔๐}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๖๓/๒๗๖.

^{๔๑}วิ.มหา. (ไทย) ๑/ ๒๖๗/๒๘๕.

^{๔๒}วิ.ภิกษุณี. (ไทย) ๓/๖๘๓/๓๑.

เน้นต่อผู้ให้ความเป็นธรรมมากกว่า คือ ภิกษุผู้ที่ได้รับหน้าที่พิจารณา ให้มีคุณธรรมภายในไม่มีความละเอียงด้วยอคติทั้ง ๔ ดังนี้

ก) ต้องไม่ประกอบด้วยอคติ ๔

- ๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ
- ๒) โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง
- ๓) โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลง
- ๔) ภยากติ ลำเอียงเพราะกลัว^{๔๓}

เรื่องคุณธรรมนี้ในพระไตรปิฎกแม้แต่การใช้สอยปัจจัย ๔ พระพุทธองค์ยังแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ในการเก็บต้องมีคุณสมบัติ ๕ อย่าง เช่น พระพุทธองค์รับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้แต่งตั้งภิกษุผู้มีคุณสมบัติ ๕ อย่าง เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวร คือ

- ๑) ไม่ลำเอียงเพราะชอบ
- ๒) ไม่ลำเอียงเพราะชัง
- ๓) ไม่ลำเอียงเพราะหลง
- ๔) ไม่ลำเอียงเพราะกลัว

๕) รู้จักจีวรที่เก็บไว้และจีวรที่ยังมิได้เก็บไว้”^{๔๔} “รู้จักจีวรที่รักษาไว้และจีวรที่ยังมิได้รักษาไว้”^{๔๕} รู้จักอาหารที่แจกและอาหารที่ยังไม่ได้แจก^{๔๖} “รู้จักของเคี้ยวที่แจกและของเคี้ยวที่ยังไม่ได้แจก”^{๔๗} รู้จักเสนาสนะที่ให้ภิกษุถือและเสนาสนะที่ยังมิได้ให้ภิกษุถือ^{๔๘} รู้จักงานที่ควรใช้และงานที่ยังไม่ได้ใช้^{๔๙} จิตที่ไม่ลำเอียงต้องประกอบด้วยคุณธรรม คือ ไม่มี อคติ ๔ หรือ ๕ อย่าง คุณธรรมดังกล่าวนี้ต้องปฏิบัติจึงมีได้ เพียงนึกคิดหรือรำพึงในใจคุณธรรมนี้ย่อมไม่เกิดขึ้น

ดังมีเรื่องพระสาฬหะในพระไตรปิฎกท่านกล่าวว่าเวลานั้น ท่านพระสาฬหะหลีกเร้นอยู่ที่สงัด เกิดความคิดคำนึงขึ้นในจิตอย่างนี้ว่า “ภิกษุพวกไหนที่เป็นฝ่ายธรรมวาที ภิกษุชาวปราจีนหรือชาวเมืองปาฐะยะ”

ครั้งนั้น ขณะที่กำลังพิจารณาพระธรรมวินัย ท่านพระสาฬหะได้ปรึกษากันต่อไปอีกว่า “ภิกษุชาวปราจีนเป็นฝ่ายธรรมวาที ภิกษุชาวเมืองปาฐะยะเป็นฝ่ายธรรมวาที”

ขณะนั้น เทวดาชั้นสุทธาวาสตนหนึ่ง ทราบความคิดคำนึงในจิตของท่านด้วยจิต(ของตน) จึงหายไปจากเทวโลกชั้นสุทธาวาสแล้วมาปรากฏต่อหน้าท่านพระสาฬหะเหมือนคนมีกำลังเหยียด

^{๔๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพฯ : เอส. อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔๙.

^{๔๔} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๒/๒๐๔.

^{๔๕} ดุรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๓/๒๐๖.

^{๔๖} ดุรายละเอียดใน วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๒๖/๑๕๔-๑๕๕.

^{๔๗} ดุรายละเอียดใน วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๒๗/๑๕๖.

^{๔๘} ดุรายละเอียดใน วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๑๗/๑๓๕.

^{๔๙} ดุรายละเอียดใน วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๖๔/๖๖๔.

แขนที่คู่หรือคู่แขนที่เหยียด ได้กล่าวกับท่านพระสาฬหะดังนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ ดีแล้ว ดีแล้ว ภิกษุชาวปราจีนเป็นฝ่ายธรรมวาที ภิกษุชาวเมืองปาฐะยะเป็นฝ่ายธรรมวาที ท่านโปรดวางตนตามความถูกต้องเถิด”

ท่านพระสาฬหะกล่าวว่า “เทวดา ทั้งในกาลก่อนและเวลานี้ อาตมาก็วางตนตามความถูกต้อง แต่อาตมาจะยังไม่เปิดเผยความเห็น ถ้ากระไร สงฆ์น่าจะแต่งตั้งอาตมา(ให้เข้าร่วมวินิจฉัย)ในอธิกรณ์นี้บ้าง”^{๕๐} พระสาฬหะมีความคิดอยากเป็นผู้ร่วมวินิจฉัยในอธิกรณ์ แต่ยังไม่ได้ทำจริงการคิดนี้เป็นการเปรียบภิกษุชาวปราจีนเป็นฝ่ายธรรมวาทีหรือว่า ภิกษุชาวเมืองปาฐะยะเป็นฝ่ายธรรมวาทีแล้วตนรำพึงว่าอยากมีส่วนร่วมวินิจฉัยอธิกรณ์ด้วย และมีเทวดาเตือนให้วางตนเป็นกลาง

คำว่า วางตนเป็นกลางหมายถึงบุคคลผู้ที่ทำการวินิจฉัยอธิกรณ์ต่างต้องมีธรรมหรือเป็นธรรมวาทีที่ต้องวางตนเป็นกลางด้วยธรรม ไม่มีความลำเอียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งซึ่งตรงกับธรรม ๔ ประการดังกล่าว คือ ไม่มีอคติ ๔ ในการพิจารณาอธิกรณ์ ไม่เลือกข้างตัวบุคคลฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

การให้ความเป็นธรรมในพระวินัยบัญญัตินั้นเมื่อไปดูพุทธประสงค์แล้วพระพุทธรองค์ไม่มีความลำเอียงแม้แต่ฝ่ายภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ให้ความเป็นธรรมเท่ากันและการบัญญัติพระวินัยนั้นเพื่อให้มีความเท่าเทียมกันเป็นประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่ายพระองค์จึงพุทธประสงค์ดังนี้

ข) พุทธประสงค์การบัญญัติพระวินัยทั้งภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์

การบัญญัติพระวินัยนั้นพระพุทธรองค์ให้ความเป็นธรรมเท่าเทียมกันโดยอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ อย่างเหมือนกันทั้งฝ่ายภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ และการบัญญัตินี้ฝ่ายภิกษุณีสงฆ์อยู่ในลำดับปาราชิกข้อที่ ๑ ของเรื่องภิกษุณีสุนทรินันทาว่าด้วยการยินดีการจับต้องที่บริเวณเหนือเข้าขึ้นไปของชาย^{๕๑} ส่วนฝ่ายภิกษุสงฆ์อยู่ในปาราชิกสิกขาบทข้อที่ ๑ เช่นกัน ทรงปรารภพระสุทินว่าด้วยการเสพเมถุนธรรม^{๕๒}

การบัญญัติพระวินัยทั้งภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์เมื่อพิจารณาตามวัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัยแล้วพระพุทธรองค์ให้ความเป็นธรรมทั้งภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์เท่าเทียมกัน เพราะอำนาจประโยชน์ทั้ง ๑๐ ประการครอบคลุมทั้งพระธรรมและวินัยบัญญัติ แม้แต่ลำดับข้อตั้ง ๑-๑๐ ตรงกันทั้งหมด ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น

พระพุทธรองค์ให้ความสำคัญต่อภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์เท่าเทียมกัน แม้แต่จำนวนสิกขาบททั้งหมดที่ต้องถือปฏิบัติไม่เท่ากันก็ตามแต่การบัญญัติมีพุทธประสงค์ ๑๐ ประการเหมือนกันหรือมีเป้าหมายเป็นอย่างเดียวกัน เมื่อก้าวโดยสรุปแล้วก็ผูกโยงเชื่อมโยงไปถึงประโยชน์ ๓ อย่าง คือ ประโยชน์ตนประโยชน์ผู้อื่นและประโยชน์สูงสุด

๔.๒.๔ เปรียบเทียบความสัมพันธ์สังฆกรรมของภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีสงฆ์

^{๕๐}วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๕๔/๔๐๗.

^{๕๑}ดูรายละเอียดใน วิ.ภิกษุณี. (ไทย) ๓/๖๕๖-๖๖๓/๑-๙.

^{๕๒}ดูรายละเอียดเพิ่มใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๔-๘๓/๑๗-๗๓.

เมื่อภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์มีเพิ่มมากขึ้นพระพุทธองค์ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์ในการทำกิจกรรมทั้งปวงของพระพุทธศาสนา เช่น การให้บรรพชาอุปสมบท^{๕๓} การกรานกฐิน^{๕๔} การกำหนดเขตสีมา^{๕๕} การระงับอธิกรณ์^{๕๖} ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นต้น ซึ่งเท่ากับให้สงฆ์เป็นผู้บริหารงานพระศาสนาตามระเบียบหรือพระวินัยบัญญัติที่ได้กำหนดไว้ความสัมพันธ์ในเรื่องเกี่ยวกับสังฆกรรมนั้นผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นไว้ ๓ อย่าง คือ

- ๑) ความสัมพันธ์ของภิกษุสงฆ์กับสังฆกรรม
- ๒) ความสัมพันธ์ของภิกษุณีสงฆ์กับสังฆกรรม
- ๓) ความสัมพันธ์ด้านสังฆกรรมของภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีสงฆ์

ก) ความสัมพันธ์ของภิกษุสงฆ์กับสังฆกรรม

พระสงฆ์จำนวน ๔ รูป เป็นจำนวนที่เพียงพอสำหรับการทำสังฆกรรมบางอย่างและพิธีกรรมของกลุ่มได้ แต่ยังมีหมายถึงพระที่รวมกันอยู่เป็นสังคม การอยู่รวมกันเป็นสังคมจึงเป็นเหตุหนึ่งของการก่อให้เกิดปัญหาอันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ซึ่งเป็นกระบวนการที่อยู่ภายในสังคมนั้นๆ^{๕๗} สังฆกรรมเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่เป็นความสัมพันธ์ของหมู่สงฆ์ภายในพระพุทธศาสนา ที่สงฆ์จำต้องทำและปฏิบัติไปตามกฎบัญญัติที่มีไว้แล้ว โดยรับพระพุทธโอวาทจากพระพุทธองค์ทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ในพิธีกรรมอื่นๆ หลายอย่าง เช่น การรับกฐิน การให้ปริวาสกรรม การให้มานัต การให้อัพทาน ซึ่งพิธีกรรมต่างๆ ได้กำหนดจำนวนสงฆ์ไว้ ดังนี้

๑) สงฆ์จตุรรรค กำหนดจำนวน ๔ รูป พร้อมเพรียงกันโดยธรรม ทำสังฆกรรมได้ทุกอย่าง เช่น การลงอุโบสถ เป็นต้น ยกเว้นกรรม ๓ อย่าง คือ อุปสมบท ปวารณา อัพทาน

๒) สงฆ์ปัญจวรรค กำหนดจำนวน ๕ รูป พร้อมเพรียงกันโดยธรรม ทำสังฆกรรมได้ทุกอย่าง เช่น การลงอุโบสถ การรับกฐิน การให้อุปสมบทกุลบุตรในปัจฉินตชนบท เป็นต้น ยกเว้นกรรม ๒ อย่าง คือ การให้อุปสมบทกุลบุตรในมัชฌิมชนบท อัพทาน

๓) สงฆ์ทศวรรค กำหนดจำนวน ๑๐ รูป พร้อมเพรียงกันโดยธรรม ทำสังฆกรรมได้ทุกอย่าง เช่น การลงอุโบสถ การรับกฐิน การให้อุปสมบทกุลบุตรปัจฉินตชนบท การให้อุปสมบทกุลบุตรในมัชฌิมชนบท ยกเว้นอัพทานอย่างเดียว

๔) สงฆ์วิสตี้วรรค กำหนดจำนวน ๒๐ รูป พร้อมเพรียงกันโดยธรรม ทำสังฆกรรมได้ทุกอย่าง

^{๕๓}วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๔-๖๕/๙๗.

^{๕๔}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๖-๓๒๕/๑๔๕-๑๗๗.

^{๕๕}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๘-๑๔๐/๒๑๕-๒๑๗.

^{๕๖}วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๓๘๕/๔๑๙.

^{๕๗}พระราชปริยัติ (สฤชศีลศิริโร), กระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาตามหลักอธิกรณ์สมณะ, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑.

๕) สงฆ์อธิเรกวีสตีวรรค กำหนดจำนวนเกิน ๒๐ รูป พร้อมเพรียงกันโดยธรรม ทำสังฆกรรมได้ทุกอย่าง พร้อมเพรียงกันโดยธรรม^{๕๘}

พระธรรมปิฎกได้กล่าวว่า “เมื่อตั้งเป็นชุมชนขึ้นมาแล้ว และเมื่อคนที่มารวมกันเข้ามีระเบียบแบบแผนในความเป็นอยู่และการสัมพันธ์กัน คือมีวินัยธรรมก็จะเข้าถึงประชาชนหรือหมู่ชนได้จำนวนมาก ไม่ใช่เป็นประโยชน์ที่ละน้อย เป็นอันว่าเดิมนั้นก็มีธรรม แต่เพื่อให้คนหมู่มากได้ประโยชน์จากธรรม จึงมีวินัยขึ้นมาจัดสรรความเป็นอยู่ของหมู่มนุษย์ให้เกิดมีโอกาสนดีที่สุด ที่จะใช้ธรรมให้เป็นประโยชน์หรือได้ประโยชน์จากธรรมนั้น”^{๕๙} พระพุทธองค์ทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ขึ้นให้ดูแลปกครองกันเองและรับผิดชอบร่วมกันในเรื่องสังฆกรรม ๔ อย่าง^{๖๐} คือ

- ๑) อปโลกนกรรม
- ๒) ญัตติกรรม
- ๓) ญัตติทุติยกรรม
- ๔) ญัตติจตุตถกรรม^{๖๑}

ส่วนการระงับอธิกรณ์ต่างๆ ต้องเกี่ยวกับสงฆ์ เช่น อธิกรณ์^{๖๒} คือ คดีหรือเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วสงฆ์จะต้องดำเนินการให้สำเร็จลงด้วยดี) ซึ่งกิจที่สงฆ์จะพึงดำเนินการมี ๔ อย่าง คือ

- ๑) วิวาทาธิกรณ์ หมายถึง การถกเถียงกันเรื่องพระธรรมวินัยว่า สิ่งนั้นเป็นธรรมเป็นวินัยสิ่งนี้ไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัยของพระพุทธเจ้า เป็นต้น
- ๒) อนุวาทาธิกรณ์ หมายถึง การโจทก์หรือกล่าวหากันด้วยอาบัติต่างๆ
- ๓) อาบัติตาธิกรณ์ หมายถึง การต้องอาบัติ การปรับอาบัติ และการแก้ไขตนให้พ้นจากอาบัติ

๔) กิจจาธิกรณ์ หมายถึง กิจธุระต่างๆ ที่สงฆ์จะต้องทำ เช่น ให้การอุปสมบท ให้ผ้ากฐิน เป็นต้นและการระงับอธิกรณ์ต่างๆ เป็นกิจที่สงฆ์จะต้องทำมี ๔ อย่าง คือ

- ๑) วิวาทาธิกรณ์
- ๒) อนุวาทาธิกรณ์
- ๓) อาบัติตาธิกรณ์
- ๔) กิจจาธิกรณ์^{๖๓}

^{๕๘}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๘๘/๒๗๖.

^{๕๙}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **นิติศาสตร์แนวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖.

^{๖๐}วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๓๘๗/๔๒๐.

^{๖๑}ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพฯ : เอส. อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๖๒.

^{๖๒}ดูรายละเอียดใน วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๓๘๕/๔๑๙.

^{๖๓}ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๓๐๗.

อธิกรณ์ทั้ง ๔ อย่างนี้ต้องระงับด้วยอธิกรณ์สมณะ^{๖๔} ซึ่งเป็นธรรมเนียมอธิกรณ์ หรือวิธีการดำเนินการเพื่อระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นให้สำเร็จลงอย่างเรียบร้อยด้วยดี ๗ ประการ คือ

- ๑) สัมมุขาวินัย วิธีระงับในที่พร้อมหน้า
- ๒) สติวินัย วิธีระงับโดยถือสติเป็นหลัก
- ๓) อมฺพหวินัย วิธีระงับสำหรับผู้หายจากเป็นบ้า
- ๔) ปญฺญญาตกรณะ การทำตามที่ได้รับ
- ๕) ตัสสปาปิยสิกา การตัดสินลงโทษแก่ผู้ผิด (ที่ไม่รับ)
- ๖) เยภุยยสิกา การตัดสินตามคำของคนข้างมาก
- ๗) ตินวตถการวินัย วิธีดูกลบไว้ด้วยหญ้า (ประณีประนอม)^{๖๕}

ข) ความสัมพันธ์ของภิกษุณีสงฆ์กับสังฆกรรม

ความสัมพันธ์ของภิกษุณีสงฆ์กับสังฆกรรมนั้นในพระพุทธศาสนา กุมาริผู้จะอุปสมบทเป็นภิกษุณี ถ้าอายุต่ำกว่า ๑๘ หรือ ๒๐ ปี ต้องบวชเป็นสามเณรีถือศีล ๑๐ ก่อนเช่นเดียวกับสามเณร เมื่ออายุครบ ๑๘ ปี จึงจะอุปสมบทเป็นภิกษุณีได้ โดยขออนุมัติการปฏิบัติตัวเป็นสิกขมานาจากภิกษุณีสงฆ์แล้วภิกษุณีสงฆ์จึงสวดกรรมวาจาประกาศอนุมัติให้เป็นสิกขมานา และให้รักษาศีล ๖ ข้อในจำนวน ๑๐ ข้อ อย่างเคร่งครัดเป็นเวลา ๒ ปีศัล ๖ ข้อมี ในพระไตรปิฎกกล่าวไว้ ดังนี้

- ๑) เว้นจากการฆ่าสัตว์
- ๒) เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้
- ๓) เว้นจากการประพฤติดันไม่เป็นพรหมจรรย์
- ๔) เว้นจากการกล่าวเท็จ
- ๕) เว้นจากการดื่มสุราและเมรัย
- ๖) เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล^{๖๖}

ในระหว่างที่รักษาศีล ๖ ข้อ มิให้ขาดนี้เรียกว่า “สิกขมานา”^{๖๗} และในช่วงระยะเวลาที่รักษาศีล ๖ ข้อมิให้ขาดเป็นเวลา ๒ ปี นั้น ก็ต้องรักษาศีลข้อที่ ๗-๑๐ ของสามเณรีด้วยเพียงระมัดระวังไม่ให้ศีลข้อ ๑-๖ ขาด ถ้าศีลข้อใดข้อหนึ่งใน ๖ ข้อ ขาดก็ต้องเริ่มต้นรักษาใหม่ เมื่อรักษาทั้ง ๖ ข้อ ไม่ขาดตลอด ๒ ปี จึงจะขออุปสมบทเป็นภิกษุณีได้ ในสิกขาบทวิภังค์ กล่าวถึงความสัมพันธ์เรื่องปวัตตินีกับการให้การอุปสมบทไว้ว่า การบวชให้ คือ อุปสมบทให้^{๖๘} ปวัตตินีหรืออุปัชฌายีในฝ่ายภิกษุณีมีหน้าที่ให้การอุปสมบท ดังตัวอย่างของปวัตตินี ชื่อพระปฐาจาราเถรีได้ให้โอวาทแก่พระเถรี ๓๐ รูป ในสำนักของท่านว่า

^{๖๔} วิ.มทา. (ไทย) ๒/๖๕๕/๗๓๖.

^{๖๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๐๗.

^{๖๖} ดูรายละเอียดใน วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๑๑๒๔-๑๑๒๕/๓๒๕-๓๒๖.

^{๖๗} คำว่า สิกขมานา หมายถึง ภิกษุณีสงฆ์บวชให้สามเณรีที่ยังมิได้อุปสมบท และที่ชื่อว่าสิกขมานา เพราะการนับข้อธรรมคือสิกขานั้นเอง.

^{๖๘} วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๑๑๑๗/๓๒๑.

มาณพทั้งหลายถือสาจด้าข้าว ได้ทรัพย์มาเลี้ยงดูบุตรและภรรยา ท่านทั้งหลาย จงทำตาม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่บุคคลกระทำแล้วไม่เดือดร้อนในภายหลัง จงรีบสั่งเท้า แล้วนั่ง ณ ที่สมควรเถิด จงประกอบความสงบใจเรื่อยๆ กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเถิด ภิกษุณีเหล่านั้นฟังคำสั่งสอนของภูฏาจารย์นั้นแล้ว ล้างเท้าเข้าไปนั่ง ณ ที่สมควร ได้ประกอบความสงบใจเรื่อยๆ กระทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้า

ในปฐมยามแห่งราตรี พวกภริษักขาติก่อนได้ ในมัชฌิมยามแห่งราตรี ขำระทิพยจักขุให้หมดจดได้ในปัจฉิมยามแห่งราตรี ทำลายกองแห่งความมืดได้ ภิกษุณีเหล่านั้น พวกภิกษุขึ้นกราบเท้าพระเถรีพร้อมทั้งกล่าวว่า พวกเราทำตามคำสอนของท่านแล้ว จะอยู่แวดล้อมท่าน เหมือนเทวดาชั้นดาวดึงส์แวดล้อมท้าวสักกะผู้ชนะในสงคราม พวกเราได้บรรลุวิชา ๓ แล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะ^{๖๕}

อาสวะ คือ กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ^{๖๖}

พระภูฏาจารย์ ท่านทำหน้าที่เป็นพระอุปัชฌาย์ในการทำสังฆกรรม คือ การอุปสมบท และได้ให้โอวาทแก่พระเถรี ๓๐ รูป ในสำนักของท่านจนในที่สุดกลุ่มภิกษุณีที่เป็นศิษย์ทั้งหลายได้บรรลุวิชา ๓ ทำให้อาสวะสิ้นไปได้ การสอนศิษย์ถือว่าเป็นหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ต้องดูแลสั่งสอนหลังจากทำสังฆกรรม คือ การอุปสมบทมาแล้ว แต่การอุปสมบทฝ่ายภิกษุณีนี้ จะสมบูรณ์ได้ต้องไปทำสังฆกรรมฝ่ายภิกษุสงฆ์อีกครั้งหนึ่งตัวอย่าง เช่นอุปสมบทในฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ก่อนแล้วจึงไปอุปสมบทในฝ่ายภิกษุสงฆ์อีกครั้งตามที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้^{๖๗}

ค) ความสัมพันธ์ด้านสังฆกรรมในสงฆ์ ๒ ฝ่าย

การบวชภิกษุณีสำเร็จในสงฆ์ ๒ ฝ่าย เป็นวิธีบวชด้วยการสวดกรรมวาจา ๘ ครั้ง ในฝ่ายภิกษุณี ๔ ครั้งและฝ่ายภิกษุสงฆ์อีก ๔ ครั้งจึงจะเป็นภิกษุณีโดยสมบูรณ์ ก่อนจะมีการบวชด้วยสงฆ์สองฝ่ายนั้น ภิกษุณีได้รับการบวชจากภิกษุสงฆ์ฝ่ายเดียวก่อน ทั้งยังไม่มีคำถามถึงอันตรายกธรรมทั้ง ๒๔ ข้อ กับสตรีผู้บวช และในบรรดาภิกษุณีที่บวชมาแล้ว มีบางรูปไม่มีเครื่องหมายเพศบ้าง สักแต่ว่ามีเครื่องหมายเพศบ้าง ไม่มีประจำเดือน มีประจำเดือนไม่หยุดบ้าง เป็นต้น ภิกษุทั้งหลายต้องนำเรื่องเหล่านี้ไปกราบทูลกับพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุสอบถามอันตรายกธรรมกับภิกษุณีได้หมายความว่า อนุญาตให้ทำเองด้วยการถามผู้ที่มาบวชนั้นได้

พระพุทธองค์จึงตรัสอนุญาตว่า “ภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้สตรีอุปสัมปทาเปกขา ผู้อุปสมบทแล้วในสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทธีในภิกษุณีสงฆ์แล้วไปอุปสมบทในฝ่ายภิกษุสงฆ์ได้”^{๖๘}เป็นการอุปสมบทในฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ก่อนแล้วจึงไปอุปสมบทในฝ่ายภิกษุสงฆ์อีกครั้ง^{๖๙}

^{๖๕}ฐ.เถรี. (ไทย) ๒๖/๑๑๗-๑๒๑/๕๗๔-๕๗๕.

^{๖๖}ดูรายละเอียด สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๖๗.

^{๖๗}ดูรายละเอียดใน วิ.จู. (ไทย) ๗/๔๐๓/๓๑๗.

^{๖๘}ดูรายละเอียดใน วิ.จู. (ไทย) ๗/๔๒๓/๓๔๕-๓๔๗.

^{๖๙}วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๔๙/๓๒๒.

การบวชภิกษุณีจึงเกิดขึ้นจากสงฆ์สองฝ่าย คือทั้งฝ่ายภิกษุสงฆ์และฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ด้วยการสดับตัจจุตถกรรมวาจาจากฝ่ายภิกษุณีสงฆ์เสร็จก่อนจึงไปบวชกับฝ่ายภิกษุสงฆ์ด้วยตัจจุตถกรรมวาจา รวมเป็น ๘ ครั้ง เรียกว่า “อัฐฐวาจกาอุปสัมปทา” เป็นการบวชที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตที่สำเร็จด้วยสงฆ์สองฝ่ายจึงมีการปฏิบัติเรื่อยมา การบวชโดยสงฆ์ ๒ ฝ่ายนี้ ประกอบด้วย

๑) ฝ่ายผู้ที่จะอุปสมบทเป็นภิกษุณี

๒) ฝ่ายผู้ที่จะอุปสมบทให้^{๓๕}หมายถึงทั้งภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์

พระพุทธองค์ทรงบัญญัติว่า สตรีผู้จะอุปสมบทเป็นภิกษุณีต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปก็ถือตามบุรุษผู้ที่จะอุปสมบทเป็นภิกษุ และตามที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติในฝ่ายภิกษุณี คือเป็นสตรีมีอายุครบ ๒๐ ปี^{๓๕} ถ้าเป็นคนที่เคยมีครอบครัวมาแล้ว อายุต้องไม่ต่ำกว่า ๑๒ ปี^{๓๖} ได้รับอนุญาตจากบิดามารดาและถ้ามีสามี ต้องได้รับอนุญาตจากสามี ได้บวชเป็นสิกขมานา รักษาศีล ๖ ข้อ ๒ ปีแล้ว^{๓๗}ไม่เป็นหนี้สินใคร^{๓๘}ไม่เป็นโจรผู้ร้าย^{๓๙}ไม่เป็นคน ๒ เพศ คือมีเพศชายกับเพศหญิงในตนเอง^{๔๐}ไม่เป็นทาสใคร^{๔๑}ไม่เป็นคนพิการ เช่น มือเท้าด้วน^{๔๒}ไม่เป็นราชภัก^{๔๓}(หมายถึงเป็นข้าราชการ)ไม่เป็นโรคที่ติดต่อง่าย^{๔๔} (คือโรครักษาไม่หาย) ไม่เป็นคนที่ทำบาปหนัก เช่น ข่มารดา ข่มบิดา ข่มพระอรหันต์^{๔๕}ไม่เป็นคนที่เคยุแหยให้สงฆ์แตกสามัคคีกัน^{๔๖}ไม่เป็นคนที่เคยมีเพศสัมพันธ์กับพระภิกษุจนทำให้ท่านต้องอาบัติปาราชิก^{๔๗}ไม่เป็นคนที่เคยทำร้ายพระพุทธเจ้า^{๔๘} ได้รับอนุมัติการอุปสมบทจากภิกษุณีสงฆ์^{๔๙}มี

^{๓๕}รังษี สุทนธ์, “การวิเคราะห์คัมภีร์พระพุทธศาสนา : ภิกษุณีสงฆ์เถรวาท”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๕๕.

^{๓๕}วิ.ภิกษุณี. (ไทย) ๓/๑๑๒๐/๓๒๓, วิ.จุ. (ไทย) ๗/๔๒๓/๓๔๖.

^{๓๖}วิ.ภิกษุณี. (ไทย) ๓/๑๐๙๐/๓๐๕.

^{๓๗}วิ.จุ. (ไทย) ๗/๔๒๓/๓๔๖.

^{๓๘}วิ.ม. (ไทย) ๔/๙๖/๑๕๐.

^{๓๙}วิ.ม. (ไทย) ๔/๙๒-๙๕/๑๔๗-๑๕๐.

^{๔๐}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๖/๑๘๐.

^{๔๑}วิ.ม. (ไทย) ๔/๙๗/๑๕๑.

^{๔๒}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๙/๑๘๔-๑๘๗.

^{๔๓}วิ.จุ. (ไทย) ๗/๔๒๓/๓๔๖.

^{๔๔}วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๘-๘๙/๑๔๒-๑๔๔.

^{๔๕}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๒-๑๑๔/๑๗๗-๑๗๙.

^{๔๖}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๕/๑๘๐.

^{๔๗}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๕/๑๗๙.

^{๔๘}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๕/๑๗๙,

^{๔๙}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๘/๑๘๒-๑๘๔.

บาตรจีวรครบ^{๕๐}มีปวัตตินี... ชักนำเข้าอุปสมบทในฝ่ายภิกษุสงฆ์ และมีภิกษุสงฆ์รับรองอุปสมบทให้ ในฝ่ายภิกษุสงฆ์^{๕๑}ฝ่ายภิกษุสงฆ์ที่ทำการอุปสมบทให้ต้องมีภิกษุประชุมอุปสมบทกรรมในเขตสีมา ถ้าเป็นมัธยมประเทศคือเมืองหลวงก็ใช้ภิกษุ ๑๐ รูปขึ้นไป ถ้าเป็นปัจฉิมตชนบทคือชนบทปลายแดนก็ใช้ ภิกษุ ๕ รูปขึ้นไป^{๕๒} ภิกษุณีที่อุปสมบทในฝ่ายภิกษุสงฆ์ถึงอุปชฌาย์มาแล้วไม่ต้องมาถืออุปชฌาย์ใน ฝ่ายภิกษุสงฆ์อีก

การบวชภิกษุณีโดยสงฆ์ ๒ ฝ่าย นั้นตรงกับครุธรรม ข้อ ๖ ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ ก่อนที่จะมีภิกษุณีเกิดขึ้นว่าภิกษุณีพึงแสวงหาการอุปสมบทในสงฆ์ ๒ ฝ่ายให้แก่สิกขมานาที่ศึกษา ธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปีแล้ว ธรรมข้อนี้ภิกษุณีพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่พึงล่วงละเมิดจน ตลอดชีวิต^{๕๓}แต่ยังมีเรื่องต่างๆ เกิดขึ้นกับภิกษุณีสงฆ์ที่ขาดความเคารพละเมิดไม่อยู่ในโอวาท เช่น

ในพระไตรปิฎกกล่าวว่า สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวันอาราม ของอนาถ บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุณีหลายรูปออกพรรษาแล้วในอวาสกาลี้ หมู่บ้าน พวกกันไปกรุงสาวัตถี ภิกษุณีทั้งหลายได้กล่าวกับภิกษุณีเหล่านั้นดังนี้ว่า “แม่เจ้าทั้งหลายจำ พรรษาที่ไหน โอวาทสัมฤทธิ์ผลดีละหรือ” ภิกษุณีเหล่านั้นตอบว่า “แม่เจ้า ในอวาสที่พวกเราจำ พรรษาไม่มีภิกษุเลย โอวาทจักสัมฤทธิ์ผลดีจากที่ไหนกัน” บรรดาภิกษุณีผู้มักน้อย ฯลฯ พวกกันดำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไหนพวกภิกษุณีจึงจำพรรษาในอวาสที่ไม่มีภิกษุเล่า” ครั้นแล้ว ภิกษุณี เหล่านั้นได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาค ให้ทรงทราบ^{๕๔}

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุ ทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่า พวกภิกษุณีจำพรรษาในอวาสที่ไม่มีภิกษุ จริงหรือ” ภิกษุ ทั้งหลายทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงดำหนิว่า “ ฯลฯ ภิกษุทั้งหลาย ไฉนพวกภิกษุณีจึงจำพรรษาในอวาสที่ไม่มีภิกษุเล่า ภิกษุทั้งหลาย การกระทำอย่างนี้ มิได้ทำคนที่ยัง ไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลย ฯลฯ” แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณี ทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้ “ก็ภิกษุณีใดจำพรรษาในอวาสที่ไม่มีภิกษุ ต้องอาบัติ ปาจิตตีย์”^{๕๕}

ใน ครุธรรมข้อ ๓ ภิกษุณีพึงหวังธรรม ๒ อย่าง คือ ถามอุโบสถและไปรับโอวาทจากภิกษุ สงฆ์ทุกกึ่งเดือน ธรรมข้อนี้ภิกษุณีพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่พึงล่วงละเมิดจนตลอดชีวิต^{๕๖}แต่

^{๕๐}วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๑๐๘๔-๑๐๘๖/๓๐๒-๓๐๓.

^{๕๑}วิ.จุ. (ไทย) ๗/๔๒๔-๔๒๕/๓๔๗-๓๕๓.

^{๕๒}วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๕๙/๓๘, ๓๘๘/๒๗๖.

^{๕๓}วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๔๙/๓๒๑-๓๒๓.

^{๕๔}วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๑๐๔๖/๒๗๙.

^{๕๕}วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๑๐๔๗/๒๘๐.

^{๕๖}วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๑๐๕๘/๒๘๕.

มีกรณีไม่รับโอวาท จึงถูกบัญญัติเป็นสิกขาบทที่ ๘ ว่าด้วยการไม่ไปรับโอวาทเป็นต้นดังเรื่องมีในพระไตรปิฎกกล่าวว่า

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เขตกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ไปสำนักภิกษุณีแล้ว ... ภิกษุณีทั้งหลายได้กล่าวกับพวกภิกษุฉัพพัคคีย์ ดังนี้ว่า “มาเถิด แม่เจ้าทั้งหลาย พวกเราจะไปรับโอวาท” ภิกษุฉัพพัคคีย์กล่าวว่า “พวกเราจะไปรับโอวาททำไมกัน พระคุณเจ้าฉัพพัคคีย์มาให้อโอวาทพวกเราถึงที่นี่แล้ว” บรรดาภิกษุณีผู้มักน้อย ฯลฯ พากันตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “इनพวกภิกษุฉัพพัคคีย์จึงไม่ไปรับโอวาทเล่า” ครั้นแล้ว ภิกษุณีเหล่านั้นได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่า พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ไม่ไปรับโอวาท จริงหรือ” ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงดำหนิว่า “ ฯลฯ ภิกษุทั้งหลาย ไฉนพวกภิกษุฉัพพัคคีย์ไม่ไปรับโอวาทเล่า ภิกษุทั้งหลาย การกระทำอย่างนี้ มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลย ฯลฯ ” แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้^{๕๗} พระบัญญัติ ก็ภิกษุณีใดไม่ไปรับโอวาท หรือธรรมเป็นเหตุอยู่ร่วมกัน ต้องอาบัติปาจิตตีย์^{๕๘}

ง) ความสัมพันธ์สังฆกรรมด้านการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส

การออกจากอาบัติสังฆาทิเสสเป็นการประพจน์ปริวาสของภิกษุผู้อยู่กรรม เมื่ออยู่ปริวาส ๓ ราตรี หรือตามที่คณะสงฆ์กำหนดแล้ว เมื่อคณะสงฆ์พิจารณาว่า ปริวาส ที่ภิกษุประพจน์นั้นบริสุทธิ์ ในการพิจารณาของสงฆ์แล้ว สงฆ์ก็จะเรียกผู้ประพจน์ปริวาสนั้นว่า “มานัตตารหิกษุ” แปลว่า “ภิกษุผู้ควรแก้มานัต” นับราตรี ๖ ราตรีเป็นอย่างน้อย เกินกว่านี้ไม่เป็นไร แต่ถ้าน้อยกว่า ๖ ราตรี ไม่ได้เป็นรัตติเถตเป็นโมฆะ นับราตรีไม่ได้ต้องเริ่มต้นใหม่

ส่วนภิกษุณีเมื่อต้องอาบัติหนักต้องอาศัยภิกษุ คือ ภิกษุณีเมื่อต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องประพจน์มานัตโดยอาศัยสงฆ์ทั้งสองฝ่ายจึงจะพ้นได้^{๕๙} โดยไม่ต้องอยู่ปริวาสเหมือนภิกษุ แต่ต้องประพจน์มานัต มานัต คือ วัตถุอย่างหนึ่งที่ภิกษุหรือภิกษุณีเมื่อต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วจะต้องประพจน์เพื่อแสดงให้ผู้อื่นรู้ว่า ตนเองได้สำนึกในความผิดที่ล่วงเกินพระพุทธบัญญัติ และยินดีที่จะรับโทษทัณฑ์ต่างๆ เพื่อทำตนให้บริสุทธิ์ สำหรับภิกษุณีต้องประพจน์มานัตเป็นเวลา ๑๕ ราตรี หรือเรียกว่าปักขมานัต^{๖๐}

^{๕๗}วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๑๐๕๔/๒๘๓.

^{๕๘}วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๑๐๕๕/๒๘๔.

^{๕๙}สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๒๔, กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒๓๖.

^{๖๐}เสมอ บุญมา, “ภิกษุณีในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๖๙.

หลังจากที่ภิกษุสงฆ์ได้ให้อัฏฐกานเสร็จสิ้นแล้ว ภิกษุณีนุสนั้นก็กลับเป็นผู้บริสุทธิดังเดิม สามารถอยู่ร่วมกับหมู่คณะปฏิบัติศาสนกิจเพื่อพระพุทธศาสนาต่อไป^{๑๑๑}

มานัตที่ให้แก่ภิกษุณี ๑๕ ราตรี้ จะปิดอาบัติไว้หรือมิได้ปิดไว้ก็ตาม พระวินัยกำหนดให้ขอและสมาทานมานัตได้เลย ถ้าต้องการอยู่แบบเก็บวัตรก็พึงเก็บวัตรเก็บมานตก่อนอรุณขึ้น จึงค่อยสมาทานวัตรประพฤติมานัต ต้องแจ้งให้ภิกษุณีสงฆ์จำนวน ๔ รูป และภิกษุสงฆ์จำนวน ๔ รูปทราบทุกวันว่าตนประพฤติมานัต เมื่อภิกษุณีนั้นประพฤติปกขมานัตครบ ๑๕ ราตรี้แล้วจึงขออัฏฐกาน คือให้ภิกษุสงฆ์มีจำนวน ๒๐ รูปเรียกเข้าหมู่ ชื่อว่า อัฏฐกาน^{๑๑๒}

ส่วนฝ่ายภิกษุสงฆ์ต้องอยู่ปริวาสกรรม เมื่ออยู่ปริวาส ๓ ราตรี้ควรแก่มานัตนับราตรีอีก ๖ ราตรี้ และอัฏฐกานเป็นลำดับไป เมื่อสรุปแล้วความสัมพันธ์ด้านสังฆกรรมมีชื่อเรียก ๔ ประเภท คือ

- ๑) อปโลกนกรรม กรรมที่ทำเพียงด้วยบอกกันในที่ประชุมสงฆ์ ไม่ต้องตั้งญัตติและไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น แจ้งการลงพรหมทัณฑ์แก่ภิกษุ
- ๒) ญัตติกรรม กรรมที่ทำเพียงตั้งญัตติไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น อุโบสถและปวารณา
- ๓) ญัตติทุติยกรรม กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนาหนึ่ง เช่น การสมมติสีมาการให้ผ้ากฐิน
- ๔) ญัตติจตุตถกรรม กรรมที่ทำด้วยการตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนา ๓ หน เช่น อุปสมบทให้ปริวาสและให้มานัต^{๑๑๓}

๔.๓ บทสรุป

การให้เพศหญิงได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนานั้น เมื่อครั้งแรกพระพุทธองค์ทรงห้ามเด็ดขาดโดยมีพระนางกิสาคโคตมิเป็นตัวอย่าง แต่คราวหลังทรงอนุโลมได้ เพราะบริบทสังคมเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่เอื้อให้ผู้หญิงได้มีโอกาสเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในพุทธบริษัท ๔ ได้ นั่นคือ ภิกษุณีสงฆ์ ได้เข้ามาาร่วมเป็นสมาชิกกับภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาด้วย และพระพุทธองค์ก็ทรงมอบให้หมู่สงฆ์ช่วยอนุเคราะห์บวชให้ได้ แต่ต้องบวชในสงฆ์ ๒ ฝ่ายจึงจะทำได้ และมีการถือกำเนิดตามพระวินัยบัญญัติ เหมือนกับภิกษุสงฆ์หากทำผิดต้องอาบัติ เช่น อาบัติสังฆาติเสสต่างๆ

อาบัติสังฆาติเสสของภิกษุณีสงฆ์มี ๑๗ สิกขาบท แต่แสดงไว้ในพระวินัยปิฎก เล่มที่ ๓ ภิกษุณีวิภังค์เฉพาะอสาธารณสังฆาติเสส ๑๐ สิกขาบทเท่านั้นและมีการแบ่งกลุ่มอย่างชัดเจนโดยเฉพาะอสาธารณสังฆาติเสสที่แสดงไว้ในภิกษุณีวิภังค์มีการแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑. ตั้งแต่สิกขาบทที่ ๑-๖ เรียกชื่อว่า ปฐมาปิตตะกะ นิสสารณียะ ภิกษุณีที่ล่วงละเมิดต่อบทบัญญัติในกลุ่มนี้ ต้องอาบัติสังฆาติเสสในขณะที่ล่วงละเมิด และถูกไล่ออกจากหมู่

^{๑๑๑} เสมอ บุญมา, “ภิกษุณีในพระพุทธศาสนา”, หน้า ๖๙-๗๔.

^{๑๑๒} ดูรายละเอียดใน สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๔๖๕.

^{๑๑๓} ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรม พุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๖๒.

๒. ตั้งแต่สิกขาบทที่ ๗-๑๐ เรียกชื่อว่า ยาวตติยกะ นิสสารณียะ ภิกษุณีที่ล่วงละเมิด บัพฺพญูติในกลุ่มนี้ ต้องอาบัติสังฆาติเสสต่อเมื่อยืนย่นอยู่จนสงฆ์สวดสมณุภาสน์ครบ ๓ ครั้ง และต้อง ถูกไล่ออกไปจากหมู่คณะ

ส่วนสาธารณสังฆาติเสสอีก ๗ สิกขาบทอนุโลมตามสิกขาบทของพระภิกษุ นั้น เมื่อ พิจารณาตามเนื้อความแล้ว ก็สามารถแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่มเช่นกัน คือ ตั้งแต่สิกขาบทที่ ๑-๓ ชื่อว่า ปฐ มาปตติกะ นิสสารณียะ ตั้งแต่สิกขาบทที่ ๔-๗ ชื่อว่า ยาวตติยกะ นิสสารณียะ นี่เป็นข้อแตกต่างกัน ระหว่างสังฆาติเสสของภิกษุณีสงฆ์กับภิกษุสงฆ์^{๑๑๔}

สาธารณสังฆาติเสสของภิกษุณีสงฆ์ ๗ สิกขาบท ที่อนุโลมตามสิกขาบทของพระภิกษุสงฆ์ นั้น ข้อ ๑๑-๑๓ ต้องอาบัติทัณฑ์หากล่วงละเมิด ส่วนข้อที่ ๑๔-๑๗ ต้องอาบัติต่อเมื่อสวดสมณุภาสน์ เพื่อให้ละถ้าไม่ละสงฆ์สวดครบ ๓ ครั้ง ต้องอาบัติสังฆาติเสส เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ผู้วิจัย จะแสดงตารางเปรียบเทียบ ดังต่อไปนี้

๔.๔ ตารางเปรียบเทียบ

ตารางเปรียบเทียบจำนวนสิกขาบทที่เป็นสาธารณ และอสาธารณ
ในสังฆาติเสสภังค์ของภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีสงฆ์

ลำดับ	มหาวิภังค์ ภาค ๑ (ภิกขุวิภังค์)	ลำดับ	ภิกขุณีวิภังค์
-------	---------------------------------	-------	----------------

^{๑๑๔}ดูรายละเอียดใน วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/บทนำ [๑๗]

สังฆาติเสสกัณท์ ๑๓ ลิกขาบท		สังฆาติเสสกัณท์ ๑๗ ลิกขาบท	
๑.	ห้ามทำนํ้าอสุจิให้เคลื่อนโดยเจตนา	๑.	ห้ามด้วยการก่อคดีพิพาท
๒.	ห้ามจับต้องกายหญิง	๒.	ห้ามด้วยการบวชให้สตรีผู้เป็นโจร
๓.	ห้ามพูดเกี้ยวหญิง	๓.	ห้ามด้วยการเข้าละแวกหมู่บ้านตามลำพัง
๔.	ห้ามพูดล่อให้หญิงบำเรอตนด้วยกาม	๔.	ห้ามด้วยการเรียกภิกษุณีที่ถูกสงฆ์ลง อุกเขปนียกรรมเข้าหมู่
๕.	ห้ามชักส่อชายหญิงเป็นผัวเมียกัน	๕.	ห้ามด้วยการรับโภชนะจากมือชายผู้กำหนด
๖.	ห้ามทำกุฎิด้วยการขอ	๖.	ห้ามด้วยการส่งเสริมภิกษุณีให้รับโภชนะ จากมือชายผู้กำหนด
๗.	ห้ามสร้างใหญ่โดยสงฆ์ไม่ได้กำหนดที่	๗.	ห้ามด้วยการบอกคืนพระรัตนตรัย
๘.	ห้ามโจทก์อาบัติปาราชิกไม่มีมูล	๘.	ห้ามด้วยภิกษุณีโกรธเพราะถูกตัดสินให้แพ้ คดีในอธิกรณ์
๙.	ห้ามอ้างเลศโจทก์อาบัติ	๙.	ห้ามด้วยภิกษุณีมีความประพฤติเลวทราม
๑๐.	ห้ามทำสงฆ์ให้แตกกัน	๑๐.	ห้ามด้วยการยุยงส่งเสริมให้ภิกษุณีประพฤติ เลวทราม
๑๑.	ห้ามสนับสนุนผู้พากเพียรเพื่อทำสงฆ์ ให้แตกกัน	๑๑.	ห้ามด้วยการชักส่อ
๑๒.	ห้ามเป็นคนว่ายากสอนยาก	๑๒.	ห้ามด้วยภิกษุณีขัดเคืองมีโทษะ ข้อที่ ๑
๑๓.	ห้ามประทุษร้ายตระกูล	๑๓.	ห้ามด้วยภิกษุณีขัดเคืองมีโทษะ ข้อที่ ๒
		๑๔.	ห้ามด้วยการทำสงฆ์ให้แตกกัน
		๑๕.	ห้ามด้วยภิกษุณีผู้ประพฤติตามกล่าว สนับสนุนภิกษุผู้ทำลายสงฆ์
		๑๖.	ห้ามด้วยภิกษุณีเป็นคนว่ายาก
		๑๗.	ห้ามด้วยภิกษุณีผู้ประทุษร้ายตระกูล

เปรียบเทียบสิกขาบทที่ต้องอาบัติสังฆาติเสสทัณฑ์

เมื่อภิกษุและภิกษุณีล่วงละเมิด

ลำดับ	สิกขาบทฝ่ายภิกษุสงฆ์	ลำดับ	สิกขาบทฝ่ายภิกษุณีสงฆ์
๑.	ห้ามทำนํ้าอสุจิให้เคลื่อน	๑.	ห้ามก่อคดีพิพาท
๒.	ห้ามจับต้องกายหญิง	๒.	ห้ามการบวชให้สตรีผู้เป็นโจร
๓.	ห้ามพูดเกี้ยวหญิง	๓.	ห้ามเข้าละแวกหมู่บ้านตามลำพัง
๔.	ห้ามพูดล่อให้หญิงบำเรอตนด้วยกาม	๔.	ห้ามเรียกภิกษุณีที่ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนีย- กรรมเข้าหมู่
๕.	ห้ามชักส่อชายหญิงเป็นผัวเมียกัน	๕.	ห้ามรับโภชนะจากมือชายผู้กำหนด (มีความ กำหนดพึงพอใจทั้ง ๒ ฝ่าย)
๖.	ห้ามทำกุฎิด้วยการขอ		
๗.	ห้ามสร้างใหญ่โดยสงฆ์ไม่ได้กำหนดที่		

๘.	ห้ามโจทก์อาบัติปาราชิกไม่มีมูล	๖.	ห้ามส่งเสริมภิกษุณีให้รับโภชนะจากชายผู้มี
๙.	ห้ามอ้างเลศโจทก์อาบัติ		ความกำหนด
		๑๑.	ห้ามด้วยการชักส่อ
		๑๒.	ห้ามด้วยภิกษุณีขัดเคืองมีโทษะ ข้อที่ ๑
		๑๓.	ห้ามด้วยภิกษุณีขัดเคืองมีโทษะ ข้อที่ ๒

เปรียบเทียบสิกขาบทที่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส

เมื่อสงฆ์สวดสมณานุสาสน์ครบ ๓ ครั้ง

ลำดับ	สิกขาบทฝ่ายภิกษุสงฆ์	ลำดับ	สิกขาบทฝ่ายภิกษุณีสงฆ์
๑๐.	ห้ามทำสงฆ์ให้แตกกัน	๑๑.	ห้ามด้วยการชักส่อ
๑๑.	ห้ามสนับสนุนผู้พากเพียรเพื่อทำสงฆ์ให้แตกกัน	๑๒.	ห้ามด้วยภิกษุณีขัดเคืองมีโทษะ ข้อที่ ๑
๑๒.	ห้ามเป็นคนว่ายากสอนยาก	๑๓.	ห้ามด้วยภิกษุณีขัดเคืองมีโทษะ ข้อที่ ๒
๑๓.	ห้ามประทุษร้ายตระกูล	๑๔.	ห้ามด้วยการทำสงฆ์ให้แตกกัน
		๑๕.	ห้ามด้วยภิกษุณีผู้ประพฤติดามกล่าวสนับสนุนภิกษุผู้ทำลายสงฆ์
		๑๖.	ห้ามด้วยภิกษุณีเป็นคนว่ายาก
		๑๗.	ห้ามด้วยภิกษุณีผู้ประทุษร้ายตระกูล

ความเหมือนที่เป็นสาธารณสังฆาทิเสส(สิกขาบทที่ใช้ร่วมกัน)

ลำดับ	สิกขาบทฝ่ายภิกษุสงฆ์	ลำดับ	สิกขาบทฝ่ายภิกษุณีสงฆ์
๕.	ห้ามชักส่อชายหญิงเป็นคู่เมียกัน	๑๑.	ห้ามด้วยการชักส่อ
๘.	ห้ามโจทก์อาบัติปาราชิกไม่มีมูล	๑๒.	ห้ามด้วยภิกษุณีขัดเคืองมีโทษะ ข้อที่ ๑
๙.	ห้ามอ้างเลศโจทก์อาบัติ	๑๓.	ห้ามด้วยภิกษุณีขัดเคืองมีโทษะ ข้อที่ ๒
๑๐.	ห้ามทำสงฆ์ให้แตกกัน	๑๔.	ห้ามด้วยการทำสงฆ์ให้แตกกัน
๑๑.	ห้ามสนับสนุนผู้พากเพียรเพื่อทำสงฆ์ให้แตกกัน	๑๕.	ห้ามด้วยภิกษุณีผู้ประพฤติดามกล่าวสนับสนุนภิกษุผู้ทำลายสงฆ์
๑๒.	ห้ามเป็นคนว่ายากสอนยาก	๑๖.	ห้ามด้วยภิกษุณีเป็นคนว่ายาก
๑๓.	ห้ามประทุษร้ายตระกูล	๑๗.	ห้ามด้วยภิกษุณีผู้ประทุษร้ายตระกูล

ความต่างที่เป็นสาธารณสังฆาทิเสส(สิกขาบทต่างก็ใช้เฉพาะ)

ลำดับ	สิกขาบทฝ่ายภิกษุสงฆ์	ลำดับ	สิกขาบทฝ่ายภิกษุณีสงฆ์
-------	----------------------	-------	------------------------

๑.	ห้ามทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนโดยเจตนา	๑.	ห้ามด้วยการก่อคดีพิพาท
๒.	ห้ามจับต้องกายหญิง	๒.	ห้ามด้วยการบวชให้สตรีผู้เป็นโจร
๓.	ห้ามพูดเกี้ยวหญิง	๓.	ห้ามด้วยการเข้าละแวกหมู่บ้านตามลำพัง
๔.	ห้ามพูดล่อให้หญิงบำเรอตนด้วยกาม	๔.	ห้ามด้วยการเรียกภิกษุณีที่ถูกสงฆ์ลง อุกเขปนียกรรมเข้าหมู่
๖.	ห้ามทำกุฎิด้วยการขอ	๕.	ห้ามด้วยการรับโภชนะจากมือชายผู้กำหนด
๗.	ห้ามสร้างใหญ่โดยสงฆ์ไม่ได้กำหนดที่	๖.	ห้ามด้วยการส่งเสริมภิกษุณีให้รับโภชนะ จากมือชายผู้กำหนด
		๗.	ห้ามด้วยการบอกคืนพระรัตนตรัย
		๘.	ห้ามด้วยภิกษุณีโกรธเพราะถูกตัดสินให้แพ้ คดีในอธิกรณ์
		๙.	ห้ามด้วยภิกษุณีมีความประพฤติเลวทราม
		๑๐.	ห้ามยุยงส่งเสริมให้ภิกษุณีประพฤติเลว ทราม

**ความแตกต่างของบทลงโทษเพื่่ออกจากอาบัติสังฆาทิเสส
ของภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีสงฆ์**

ฝ่ายภิกษุสงฆ์	ฝ่ายภิกษุณีสงฆ์
ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้ว รู้ว่าเป็นอาบัติ รู้ว่าตัวยังไม่ได้อยู่กรรม ไม่มีอุปสรรคอันตราย อยู่ ในวิสัยที่แก้ไขได้ แต่ปิดไว้ ประสงค์จะพ้นจาก อาบัติ ต้องอยู่ปริวาสกรรมเท่าจำนวนวันที่ปกปิด อาบัติไว้ ต่อจากนั้น ต้องประพฤติมานัตอีก ๖ ราตรีแล้วจึงสามารถขออภัยทานต่อหมู่สงฆ์ แต่ สำหรับภิกษุที่ปกปิดอาบัติสังฆาทิเสสที่ตนต้อง แล้วแม้หนาแค่ไหนต้องปฏิบัติจนครบตามจำนวน วันที่ปกปิดนั้น และประพฤติวัตรเพื่อมานัตเพิ่ม อีก ๖ ราตรี หลังประพฤติมานัตแล้วถูกสงฆ์เรียก เข้าหมู่ในสีมาต้องมี ๒๐ รูปขึ้นไป ถ้าไม่ครบขาด แม้เพียงรูปเดียวถือว่าภิกษุนั้นไม่เป็นอันสงฆ์เรียก เข้าหมู่ ภิกษุนั้นจึงถูกตำหนิ (นี่เป็นการทำที่ สมควรแก่กรรมนั้น)	ภิกษุณีผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วประสงค์จะพ้น จากอาบัติ เพียงแต่ขอปกขมานัตต่อภิกษุณีสงฆ์ ประพฤติมานัต ๑๕ ราตรี และต้องบอกสงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่ายจำนวน ๔ ทุกวันว่าตนประพฤติมานัตอยู่ ถือ กฎปฏิบัติตามกฎ ๙ ประการอย่างเคร่งครัด ไม่เข้าร่วมในการให้อุปสมบท ไม่ให้สามเณรีอุปฐาก ไม่ลวงละเมิดสิกขาบทอื่นที่มีโทษหนัก ไม่กล่าวตำหนิกรรมที่สงฆ์ทำไม่ทำการไต่สวน ไม่กล่าวหาภิกษุณีอื่น ไม่นั่งข้างหน้าภิกษุณีอื่น ยินดีนั่งท้ายเสมอ ไม่เดินนำหน้าภิกษุณีอื่น ยินดีเดินหลังเสมอ ไม่เข้าไปสู่บ้าน ไม่อยู่ในที่มุงที่บังอันเดียวกับภิกษุณีผู้บริสุทธิ์ นั่ง และจงกรมในที่ที่ต่ำกว่า เมื่อมีอาคันตุกะมา

	จะต้องแจ้งให้ทราบว่าตนกำลังประพาศติมานันต์อยู่ เมื่อครบแล้วจึงขออำนาจต่อภิกษุสงฆ์ ๒๐ รูปได้ (ให้สงฆ์รับในการกลับเข้าสู่หมู่หรือเรียกเข้าหมู่ได้ โดยไม่จำเป็นต้องอยู่ปริวาสกรรม)
--	--